

ÎNVOIELILE AGRICOLE — UNA DIN CAUZELE FUNDAMENTALE ALE RĂSCOALEI DIN 1907 DIN MOLDOVA ȘI EVOLUȚIA

ILIE GRĂMADA

Evoluția învoielilor agricole de la 1866 până la 1907

Cu privire la problema reglementării raporturilor între marii proprietari latifundiași și țărani, au existat preocupări mai vechi. Astfel, au apărut legiuirile lui Gr. Ghica și Știrbei în Moldova și Țara Românească, în anul 1851, („Dreptățile și îndatoririle proprietarilor de moșii și locuitorilor lucrători de pământ”) ¹. Ambele legiuri au un caracter net feudal. În anul 1858 au expirat contractele învoielilor agricole, iar țărani au refuzat să se învoiască în continuare pe baza legilor din 1851. După 1858 a urmat o perioadă de tranziție, în cursul căreia învoielile s-au făcut pe bază de dispoziții ministeriale.

Legea de reformă agrară din 1864 a dezrobit pe clăcaș de muncă și dijmă. Legea din 1864 suprima zilele de clacă. Dar adevărata libertate n-a putut fi dobândită de țărănime, pentru că legea „tocmelilor agricole” din 1866, cu adăogirile și modificările ulterioare, a legat din nou pe țăran într-un complex de condiții de muncă cu adevărat feudale. Părea că țăranii ar putea acum să facă învoieli în mod liber, pentru că ei erau liberi și stăpâni pe târgul muncii ². În realitate, însă puterea de stat a burgheziei, și moșierimii nu a ajutat prin nimic pe țărani, ci dimpotrivă a sprijinit pe marii proprietari latifundiași, împiedicând pe țărani să ajungă la o gospodărie de sine stătătoare. Orice năzuință, orice inițiativă a țărănimii muncitoare era nimicită cu ajutorul puterii de stat.

Din punct de vedere economic, moșierii aveau certitudinea că țărănimea, grosul ei, va veni să se împrumute și să lucreze cu prețuri mici ca și în trecut, pe latifundiile lor, din cauza îngustimii legii de reformă agrară din 1864. Totuși ei se temeau de faptul că contractele pentru executarea muncilor agricole nu era garantată prin nici o lege. Astfel, de exemplu, dacă țăranii ar fi refuzat să iasă la lucru, moșierii ar fi trebuit să intenteze procese și să se judece cu sute de oameni. Tocmai de aceea, aveau nevoie de o lege care să le asigure lor posibilitatea întregii exploatări a țărănimii, întocmai ca și boierescul.

În legătură cu această chestiune, moșierii încep să se agite mai puternic încă în toamna anului 1864. Cereau să aibă asigurată mâna de lucru.

Alte aspecte și împrejurări ale anilor 1864—1866, ne arată aceeași poziție a moșierimii. Recolta din 1865 a fost rea, atât din cauza aplicării legii de reformă agrară pentru că s-a semănat puțin, cât și din cauza unei mari secete. Guvernul Kogălniceanu a cerut marilor proprietari latifundiași să avanseze, țăranilor cerealele necesare însămânțărilor. Moșierii au respins cererea guvernului aducând ca motiv fundamental lipsa unei legi speciale care să reglementeze muncile agricole și care să le garanteze executarea acestora, deoarece după situația acelei epoci ei afirmă că nu au nici o garanție că țăranii vor munci pe moșiile boierești.

Pe de altă parte, moșierii au acceptat totuși să dea țăranilor flă-mânziți — cu prețuri de foamete — o parte din cereale. Astfel, țăranii s-au vârat în datorii pe care nici în 1881 nu reușiseră să le plătească. Imensa majoritate a familiilor țărănești din Moldova, erau angajate pe ani mulți cu lucrul la moșier, pe datorie. De aceea această țărănime nici nu-și putea lucra puținul ei pământ.

Boierii au discutat un proiect de lege privind învoielile agricole, încă în toamna anului 1865. Această lege a fost adusă în discuție și votată după răsturnarea lui Alexandru I. Cuza. Legea pentru tocmelele agricole s-a votat în ședința camerei din 10 martie 1866. După ce țăranul fusese eliberat de clăcășie prin legea de reformă agrară din 1864, prin noua lege, „nouăzeci și cinci la sută ale națiunii române erau, prin această lege, puse afară de orice lege. Căci pe când restul națiunii își avea inviolabilitatea domiciliului și libertatea personală închezeșluită neputând nimeni să calce în casa omului și să-l aresteze decât în puterea unui mandat emis de un magistrat, casa țăranului se putea călca oricând, el se putea aresta și duce pe câmp pentru executarea unui contract de muncă pe simpla poruncă a unui primar rural, incapabil și supus orbește poruncilor subprefectului, aproape totdeauna în solda proprietarului sau a arendașului”³. Țăranul român se găsea în adevăr în situația unei clase scoase în afara legii. În timpul discutării proiectului de lege a întocmelilor agricole, nu s-a găsit nici un om din rândul burgheziei care să protesteze împotriva unei asemenea măsuri. Burghezia parlamentară se afirma ca un grup reacționar care urmărea să acapareze, să dețină (eventual împărțind-o), puterea politică. Atunci când legiuitorul înscria în textul legii învoielilor agricole că datornicul poate fi constrâns **manu militari**, fiecare om care cunoaște năravurile existente în România nu avea nici o îndoială că toate contractele „ce aveau să se execute cu atâta strășnicie vor fi dobândite prin înșelăciune, camătă și jaf și că executarea lor avea să dea loc la tot felul de neomenii”⁴. Această lege, așa cum a fost întocmită la 1866, este severă, draconică pentru țăranii, dar nu prevede absolut nici o garanție pentru el, în caz că moșierul sau arendașul nu-și îndeplinesc obligațiile. Legea nu prevede în nici un articol, vreo obligație pentru moșier sau arendaș de a dijmui la vreme, și nici un fel de pedeapsă pentru acela care nu va dijmui la timp. Legea era făcută doar în favoarea boierului. Se poate spune că legile anterioare, ca de exemplu cea a lui Știrbei din 1851, avea unele prevederi mai chbzuite, căci la art. 141, paragraf 8, se prevedea că: „Proprietarul este dator să înceapă dijmuitul îndată ce se aduna fiecare fel de producție și să isprăvească această lucrare cel mult în soroc de 10 zile, ca să poată și sătenii să-și ridice ale lor la vreme.” Iar art. 141, paragraf 9, continuă: „Când proprietarul fără nici vreo pricină binecuvântată, va lăsa să treacă acest soroc, atunci stăpânii dimpreună cu preoții și deputații satului să dijmuiască însuși holdele lor și să ducă în curtea proprietarului dijma ce i se cuvine”⁵.

În caz că țăranii îndrăzneau să meargă o zi la lucrarea pământului lor, — la prășit, secerat, cosit —, moșierul făcea apel la primar, care aducea în ajutor „călărași cu schimbul, concentrați în serviciu administrativ”. Ei băteau pe țăranul care lucra propriul ogor și nu lucra pe moșia boierului, băteau pe nevasta sau copiii țăranului. Dacă nu găseau pe

nimeni acasă, stricau totul ce găseau în singura cameră a bordeiului : cale, scaune. Acest lucru s-a repetat decenii de-a rândul în satele moldovene, în timp ce omul, țăranul, era declarat liber". Dar cele prevăzute în art. 13 din „legea tocmelilor agricole“ (pe 1866)⁶ arată că toate mijloacele erau folosite de moșier pentru a-l ține în frâu și a-l exploata pe țăran. În acest articol e prevăd că :

„Primarii sunt datori prin ajutorul consilierilor comunali, vătășilor, dorobanților, secretarilor, să îndemne pe muncitorii agricoli, care au contactat în conformitate cu legea de față, a-și îndeplini tocmelile, la vremea când și locul unde, și după chipul cu care s-au legat prin tocmeli“.

În realitate, după o reformă agrară care n-a fost folosită imensei majorități a țăranimii, prin legea „tocmelilor agricole“ din 1866 apar prevederi care duc la o exploatare aproape similară cu cea a iobagului, agravată și de condițiile dezvoltării capitalismului în agricultură.

La obligațiile țăranului izvorâte din legea învoielilor agricole se adaugă datoriile contractate la băcănie la cârciumă, care au fost trecute în contractele de muncă în folosul moșierului sau arendașului. Însă țăranul nu-și poate plăti datoriile ; din contră, dobânzi grele, tot mai grele se adaugă datoriile contractate la băcănie, la cârciumă, care au fost trecute tractului, încărcarea în socoteli, zile de lucru executate dar netrecute ; folosirea unei prăjiri mai mici sau mai mari, după felul contractului. De fapt țăranii nici nu știau ce contract semnează, ei puneau doar degetul. Se citează pentru anul 1871 un contract prin care țăranii dintr-un sat răspund unul pentru altul. Toamna li s-au vândut o mare parte din vite pentru a achita unele amenzi (imaginare), de aceea anul următor ei renunță la acest sistem. Arendașul a socotit totuși că „sistemul“ e mai bun și mai sigur pentru dânsul, de aceea a trecut în contract cuvântul „solidari“. Întrebat ce înseamnă acest cuvânt, el a spus că se traduce prin „trăiască arendașul“. Toamna, arendașul i-a dat din nou în judecată și țăranii au trebuit să plătească „solidar“ numeroase amenzi. Cu toată mărturia țăranilor, ei au fost condamnați de justiția moșierilor, care a dispus să le fie vândute vitele⁷. Autoritățile comunale nu se gândesc de loc la țărani. Într-un act de învoială, un țăran a fost obligat să lucreze 39 pogoane, să care 300 chile la Brăila, să facă 30 zile cu palmele, iar în caz că nu va face toate acestea, să plătească o amendă de 1600 lei arendașului⁸.

În fața unei asemenea existențe grele, mișcările țăranimii s-au înțetit : luptele au crescut sub diferite forme. Adeseori țăranii fug peste munți, în alte părți locuite de români. De aceea și măsurile prevăzute de legea învoielilor agricole au devenit mai aspre. În 1872 legea învoielilor agricole a fost modificată, în luna martie. Cu toate că majoritatea camerei era formată din elemente ale burgheziei, a fost înăsprit modul de executare a învoielilor agricole. La art. 13 — citat mai sus — se adaugă acum următorul text :

„În cazul când, după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicie sau vor dosi din comună, consiliul îndată va cere la subprefectura locală a-i trimite ajutor de dorobanți, necesară în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în socoteala vinovatului“⁹.

Acest lucru însemna agravarea situației țăranimii. Pe socoteala țăranului care nu avea nici el, nici familia lui, ce mânca, era adus doroban-

țul. Puternice mișcări, incidente grave, s-au petrecut mai ales în Moldova. În consecință, tocmai mișcările tot mai puternice ale țărănimii, au fost cauza modificării învoielilor agricole, care s-au făcut în 1882. Se prevede desființarea executării silite, a executării **manu militare**. Din punct de vedere juridic se pune problema renunțării la regimul excepțional în care se găseau învoielile agricole și să se treacă la regimul dreptului comun.

Majoritatea moșierilor erau convinși că vor putea jefui mai bine pe țăran cu ajutorul dreptului comun, de aceea au fost de acord cu legea nouă. S-a desființat întrebuintărea dorobanțului. În schimb, noua lege prevedea că moșierul poate să ia lucrători agricoli în contul țăranului care nu s-a prezentat la lucru. Pentru propriile sale lucrări agricole, țăranului i se lasă numai două zile pe săptămână : vineri și sâmbătă.

Legea prevedea patru feluri de contracte :

a) Contracte de lucrări prin plata în bani (arat, semănat, grăpat, prășit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat, cărat la fânărie, la arie, la magazia moșiei (art. 1 al. a) ;

b) contracte pentru închirierea pământurilor de pășune, izlaz (i-maș) în bani și muncă (art. 1 al. b) ;

c) contracte pentru închirierea de pământ pentru arătură sau fânaț în bani și muncă, sau în muncă și dijmă, sau și una și alta (art. 1 al. c) ;

d) contracte pentru închirieri de locuri de pășune, fânaț, arătură, în bani ; transporturi la gară sau schelă ; angajamente de serviciu cu anul privind cultivarea și exploatarea pământului (art. 1 al. d).

Din legea învoielilor agricole au fost scoși dorobanții. Dar n-au dispărut brutalitățile vechililor, vâtafilor, feciorilor boierești, primarilor și jandarmilor, toți aceștia fiind instrumente ale moșierului sau arendașului. Țăranii erau forțați să execute lucrările agricole în același mod ca și în trecut.

Deși legea din 1882 a prevăzut unele dispozițiuni în vederea eliminării abuzului care se făcea prin sate în legătură cu transformarea datoriiilor făcute la băcănie sau cârciumă în contracte agricole (art. 8), în practică au continuat aceleași metode ca și înaintea legii din 1882.

Se prevăd dispozițiuni noi în ceea ce privește operația dijmuitului, dar ele rămân doar pe hârtie (art. 24, 25, 30). Continuă ca și în trecut predarea către moșier sau arendaș a vechilor accesorii medievale : găini, puț, ouă, unt, mușchi de porc, și altele, care variază după localități.

Împotriva întregului sistem de exploatare, împotriva jugului grev al învoielilor agricole, țărănimea se ridică în cursul anilor și mai ales în anul 1888.

De obicei moșierul sau arendașul se asigura mai întâi de alegerea unui „bun“ primar ; cu el făcea totul. Cu ajutorul lui se măsura pământul pentru țăranii cu prăjina de 11 palme, iar cea de muncit pentru boer avea 13 palme ; țăranul era scos cu forța mai departe la lucru. Prin mijloace „tari“ era muiată dârzenia aceluia care refuza să facă învoeli agricole în condițiile impuse de stăpânul moșiei, țăran care era un rău exemplu pentru alții. Cu ajutorul primarului moșierul ținea argați peste termenul de angajare, sau amână pentru totdeauna plata unor munci făcute de țăran. Anul 1888 este reflectarea nemulțumirii țăranilor și a

mizeriei lor. Între altele și împotrivirea față de legea învoielilor agricole. Sunt o serie de modificări de detaliu a vechii legi. Cu toate că se introduc unele prevederi favorabile țăranimii, — primarii sunt îndemnați să dijmuiască serios și la timpul oportun, se elimină rușfetul, („nici un contract agricol nu va putea stipula, afară de muncă, dijmă și bani, o plată în natură ce nu ar fi produsul pământului închiriat“, art. 4), se pune accent pe problema izlazurilor, (ca unul din marile motive de iritare a țăranilor crescători de vite), ș. a., — situația existentă anterior nu s-a schimbat cu nimic. Legea învoielilor agricole, aplicată de aceeași oameni care se găseau în slujba marilor proprietari latifundiași, a rămas mai departe un instrument de exploatare grea a țăranului, în mâna moșierului sau arendașului.

Există, după legea învoielilor agricole din 1893, trei sisteme de plată pentru pământul luat de țărani în arendă : plată în bani, în dijmă și în muncă. Contractele trebuiau și acum să fie legalizate de către primărie, dar de cele mai multe ori țăranul nici nu știa ce scrie în contract. Se întâmplă în practică și diferite modificări cu totul neașteptate ale contractelor. Astfel dacă, un moșier sau arendaș constata că recolta este slabă, atunci cerea ca în loc de dijmă, țăranul să-i plătească arenda în bani.

O analiză sumară a legii învoielilor agricole din 1893 — care se aplica și în anii 1906, 1907 —, ne arată că se prevăd unele norme, dar care în realitate nu se ținea socoteală. Se prevede, de pildă, că părțile contractante să fie prezente în persoană în localul primăriei și după citirea contractului să-l semneze. Acest lucru nu se întâmplă decât foarte arareori. De obicei, țăranii erau încărcăți la muncă și datorită faptului că erau mereu datori, se împrumutau în cursul iernii cu alimente sau bani de la moșier și mai aveau și rămășițe din anii trecuți. Ei se găseau în situația grea a debitorului. Cu toate că legea prevedea că din rămășițele de muncă nu se pot stipula dobânzi, cu toate acestea întâlnim impunerea dobânzii de două sute la sută pentru rămășițe.

Legea mai prevede că sumele pe care le datorează moșierul sau arendașul țăranului pentru munca prestată, nu pot fi reținute pentru orice fel de datorie, ci numai sumele care au fost împrumutate țăranului pentru a-și cumpăra unelte agricole și vite, (și numai dacă termenul achitării sumelor împrumutate cade în momentul socotelilor). Dar această prevedere nu s-a aplicat de loc. Se repetă și prevederea din 1882 după care nu se poate transforma în contractări de muncă agricolă, nici un fel de datorie, în afară de sumele împrumutate pentru unelte agricole sau vite. Acest pasaj trebuia să scutească pe țăran de transferarea datoriilor făcute la băcănie sau cârciumă, în contracte agricole. În satele din România începutului secolului al XX-lea, această prevedere n-a fost cunoscută sau nu s-a aplicat decât foarte sporadic.

Nu s-a aplicat nici indicația ca moșierii să încheie socotelile la terminarea campaniei anuale (cap. III).

Partea mai grea și mai gravă pentru țăran e cuprinsă în cap. VII (Jurisdicțiune și execuțiune ; sancțiuni și penalități). În legea învoielilor agricole din 1893, prin derogare de la dreptul comun, primarul e îmbrăcat în togă de judecător și i se dă în atribuție executarea învoielilor agricole pentru muncile agricole. Astfel, primarul și ajutoarele lui urmă-

resc executarea contractelor. Primarul și ajutoarele lui cheamă pe datori-nici la lucru sau angajează alți țărani în locul celor care lipsesc. Primarul plătește pe acești țărani angajați, din averea debitorului, cu prețul cu care s-a înțeles în momentul învoielii. Urmărirea și vinderea averii debitorului o face tot primarul. Vânzarea se face în termen de 5 zile libere de la înregistrarea procesului verbal de constatarea prețului sau de la înregistrarea ordinului de executare. Primarul comunică debitorului ziua și locul vânzării. Contestația pe care o poate face debitorul se judecă fără drept de apel. După ce s-a făcut vânzarea, debitorul nu mai poate face contestație.

Același capitol mai prevede că în cazul când țăranul n-a fost plătit, în urma reclamației țăranilor, primarul trebuie să someze pe moșier (arendas) să-și plătească datoria în termen de 5 zile. În caz că nu-și achită datoriile, în termen de alte 5 zile se procedează la executarea și urmărirea averii datornicului. Dar în analele tribunalelor din România, nu se găsește vreun caz în care să se fi vândut ceva din averea vreunui moșier pentru a plăti munca țăranilor care au trudit o vară pe moșia lui.

Legea învoielilor agricole din 1893 mai prevede și cazul în care moșierul (arendasul) nu ar trece la dijmuire. Atunci dijmuirea se face de către primar asistat de doi consilieri, din oficiu. Părților li se trimite un proces-verbal. Dar asemenea procedee nu se cunosc. Se cunosc, însă, reclamații ale țăranilor că în noiembrie sau decembrie, porumbul lor se găsește pe câmp și putrezește.

Articolul 38 din lege prevede felul cum se va face măsurătoarea. Ori cele mai multe reclamații se întâlnesc și împotriva modului incorect al măsurătorii.

Moșierii și arendașii nu țin registre legale (conf. art. 19), ci registre false, în care fac socoteala țăranilor așa cum cred ei și nu după cum este situația reală.

Articolul 45 permite moșierilor și arendașilor să exercite presiuni asupra țăranilor, pentru că în baza acestui articol ei angajează lucrători fără contract scris. Țăranilor angajați nu li se dă hrană conform înțelegerii; țăranii sunt tratați rău și obligați să lucreze peste puterile lor iar la socoteală sunt înșelați. Acest articol a creat un fel de samsari-antreprenori care adună țărani de prin sate promitându-le prețuri bune, fără nici un contract scris. Anoi, după ce i-a „plasat” vreunui moșier sau arendaș, îi părăsește, făcându-se nevăzut, iar țăranii trebuie să se mulțumească cu prețul dat de moșieri (pentru că ei nu au nici un contract scris).

Articolul 44 interzice moșierului (arendasului) să angajeze lucrători din alte sate (sau comune). Dar aceste prevederi nu sunt luate în seamă de moșieri sau arendași.

Acestea au fost legile „toemelilor agricole” și evoluția lor până la 1893, ultima lege pe care o mai găsim și la 1907. Constatările pe care le putem reliefa sunt interesante, deoarece ele dovedesc că legile veneau numai în sprijinul marelui proprietar latifundiar. Țăranul rămâne exploatat tot în afara legilor țării, el nu are și nu găsește dreptate nici în fața unei autorități. Clasa moșierilor nu respectă nici măcar legile pe care le-a făcut ea însăși. Nu le rămânea țăranilor decât lupta deschisă pentru a-și face dreptate.

2. Situația țărănimii și felul cum se aplicau învoielile agricole în preajma anului 1907.

După datele statistice ¹⁰, la 1905, cele 920.935 gospodării țărănești dețineau 3.307.090 ha. Aceste proprietăți, până la 10 hectare se grupează astfel :

291.771 proprietăți	sub 2 ha
131.630 proprietăți	între 2— 3 ha
321.163 proprietăți	între 3— 5 ha
176.371 proprietăți	între 5—10 ha

Există un număr imens de țărani care mai au proprietăți mici sau foarte mici, în indivizibilitate, cei care au loturi sub 2 ha, circa 90.000 rezerviști netrecuți în roluri, circa 700.000 țărani care nu au pământ de loc sau foarte puțin, din care nu pot trăi ei cu familiile lor.

Orice moșier sau arendaș caută să-și asigure munca de pe moșie, fără a scoate bani să plătească. În acest scop ei se folosesc tocmai de situația arătată mai sus : speculează lipsa de pământ pentru arătură și izlaz a țăranului. Proprietarul latifundiar închiriază pământul cu prețul cel mai mare posibil, dar plătește țăranului prețurile cele mai mici posibil. Aceasta este în fond operația capitală pentru a scoate beneficii imense. Pentru a realiza acest lucru, moșierul sau arendașul trebuie să cumpere pe subprefect și pe primar (împreună cu jandarmul din comună). Pentru subprefect dau fân, bani, ouă, porc ; pentru cei mai mici dau ceva pământ de arătură și izlaz. În schimb moșierul sau arendașul fac ce vor în sat ; înșeală la măsurarea pământului, încarcă la socoteli, scot la muncă forțat pe țărani, nu țin seama de unele prevederi mai favorabile pentru țărani în legea învoielilor agricole, și multe altele.

Tendința moșierilor este de a da cât mai puțin pământ, care să fie socotit cât mai scump, iar în în schimb să li se lucreze suprafețe cât mai mari. De aceea moșierii au cantități uriașe de cereale, în timp ce țăranii nici nu au ce mânca. Proprietarii latifundiari caută să obțină produse cât mai multe. Valoarea solului s-a urcat datorită îmbunătățirii mijloacelor de producție, perfecționării căilor de comunicație (mărirea rețelei de căi ferate, reglementarea transportului pe Dunăre). Așa s-a mărit și valoarea moșiilor. Între 1830 și 1907, arenda a crescut de zece ori. În același interval, prețul muncilor agricole abia s-a dublat. Cu toate acestea, țăranii neavând altceva de lucru, au fost siliți să accepte condițiile grele ale învoielilor agricole, adică să muncească pe prețuri sub strictul necesar întreținerii lor și familiilor lor, să ia în arendă (sau dijmă) pământ cu prețuri excesive și întrucât nu au bani, să le achite tot prin muncă. Numai „sărăcia generală a țăranimii a fost agentul care a contănat satele și a adus cumplitele mișcări din martie 1907” ¹¹. La 1907 se găsea în România o populație de peste 6.500.000 suflete. Populația rurală se înmulțise destul de mult. S-au introdus și perfecționat uneltele agricole, fenomene care au dus la scăderea prețurilor muncilor agricole. În cadrul regimului economic, social și politic al societății burghezo-moșierești din România la începutul secolului XX. Pentru a nu nieri de foame, — el și familia lui, — țăranul își oferă forța sa de muncă, cu orice preț.

Trebuie observat că după 1900, arenda s-a urcat cu peste 100%¹². Pe de altă parte, legile învoielilor agricole căutau să asigure moșierului sau arendașului — încă din timpul iernii —, o cantitate cât mai mare de muncă și în acelaș timp cât mai ieftină. În Moldova situația țăranimii era deosebit de grea. Aici, trustul arendașesc al fraților Fischer, deținea în 1905 o suprafață de 137.480 hectare pământ arabil și 98.439 hectare pădure (în exploatare), adică în total 235.919 hectare. Trustul reușise să impună un anume preț la hectar ca arendă, preț foarte urcat pentru țăranul care nu avea de unde plăti.

Desigur că țăranul dorea să existe un plafon cât mai jos pentru arendă. Legea învoielilor agricole din 1907 încerca să stabilească o rentă maximă de 30% când subarendarea se face în bani și 40% când se plătește prin dijmă de a valma. În practică situația s-a întâmplat totdeauna astfel: au apărut o serie de speculanți, care au oferit proprietarului (moșierului), arenzi urcate în mod nejustificat. Acest lucru constituia o inechitate față de țăranul arendaș, mic producător. Arenda apărea deci variabilă în mod artificial. Renta funciară se ridica și ea în mod disproporționat.

Țăranul nu avea nici un motiv să fie mulțumit. Munca pe care i-o cereau raporturile create prin legea învoielilor agricole întrecea cu mult capacitatea lui de lucru în timp util. În situația dată el nu avea posibilitatea de a lucra pământul său (propriu și arendat) și al moșierului. În acelaș timp trebuie observat că țăranul ajungea la un câștig mediu foarte scăzut din cauza nivelului scăzut al tehnicii. Pe deasupra, fiscul cu impozitele lui numeroase și variate, împreună cu alți factori economici și politici, îi răpeau orice posibilitate de câștig. Țăranul este lipsit de posibilitatea de a îmbunătăți tehnica lui de muncă și implicit a vieții lui și a familiei lui.

La toate acestea trebuie adăugat faptul că oferta pentru munca pământului era mare. Datorită acestui fapt, țăranul va fi obligat să facă prestațiuni mai mari cu un salariu mai mic. Căci în condițiile economico-politice ale vremii, timpul și munca nu aveau o valoare prea mare. Ansamblul împrejurărilor nu erau nici favorabile nici echitabile pentru țăranul român. Fără concurență, departe de oraș, țăranul era mereu înșelat în ceea ce privește valoarea cerealelor.

Dacă analizăm documentele epocii, găsim starea tragică a țăranului învoit. Tabelele care arată minimele și maximele prețurilor muncilor agricole în Moldova, întocmite de G. D. Creangă¹³, scot în relief faptul că la 1906, munca pentru arătură, prașilă, secere, cu palma sau carul, era plătită în județele moldovene mai rău decât la 1870. Astfel, falcea de arătură a atins maximul în 1870 la 16 lei 18 bani, în județul Botoșani; la 1906, acest maxim era depășit numai la Covurlui, unde plata de arătură ajunge la 24 lei și la Putna 20 lei. În județul Neamț sporește de la 13 la 15 lei, 75 bani. În 5 județe rămâne același preț, iar în 4 județe era mai mic decât la 1870.

Plata pentru prașit s-a urcat ceva. La 1870, minimul era 21 lei 45 bani la Covurlui, iar la 1906 de 27 lei 82 bani la Suceava. Maximul era de 48 lei la 1870 în Neamț, și ajunge la 56 lei 14 bani în 1906 în Botoșani. În celelalte județe, plata la hectar era sub maximul atins la 1870.

Lucrul pentru falcea la secerat s-a urcat cel mai mult. Maximul era în 1870 de 24 lei 30 bani (la Putna), iar la 1906 s-a urcat la 36 lei (în județul Botoșani). În două județe prețurile au rămas staționare, iar în rest s-au urcat de la 2 până la 8 lei.

Prețul muncii cu palmele și cu carul, care era ridicol de scăzut la 1870, s-a urcat până la 1 leu 50 bani în 1906.

Plata muncii prestate de țărani era cu totul redusă. Statistici, tabele, date concrete, ne arată că acest lucru era un fapt obișnuit în raporturile dintre țărani și moșieri¹⁴. Iată unele date edificatoare :

Arătura : pentru o falce (= 3 pogoane) se plătea, în medie, 16 lei (și hrană pentru om); lucrul se execută primăvara și vara cu un plug cu 4 boi și 3 oameni, în timp de 3 zile, iar toamna 4 zile ; pentru grăpat o jumătate de zi. Deci pentru un om cu doi boi revine 2 lei pe zi, din care hrana a doi boi este în timpul primăverii 1 leu pe zi. Țăranului îi rămâne un leu (fără uzura plugului, reparații, etc.).

Prășitul : pentru o falce (= 3 pogoane = 80 prăjini), prașila se face de 2 ori ; urmează punerea în glugi, desfăcut, căratul strujenilor, a porumbului la coșer. Pentru toate primește 48 lei. Munca aceasta poate fi executată în 58 zile după cum urmează :

20 zile de vară pentru prașila I-a, cu palmele

20 zile de vară pentru prașila a II-a, cu palmele

12 zile toamna de cules

6 zile cu carul (cu doi boi).

Revine așadar câte 82 bani pe zi. Dacă se scad 15 lei pentru un om cu carul cu doi boi pe 6 zile (a câte 2 lei 50 bani ziua), care cară porumbul și strujenii, rămân 33 lei. Această sumă o reține de obicei moșierul și dacă țăranul n-ai ridicat porumbul la coșer, nu-i plătește nimic, iar cele 58 zile lucrate rămân neplătite. În caz că reușește să facă și această muncă, îi revine țăranului câte 56 bani pe ziua de muncă (de obicei mult mai numeroase zilele din cauza vremii rele). (Mai trebuie notat că se atinge plafonul de 4 prăjini la prășit și 6 prăjini la cules, pe zi, dacă țăranul lucrează cu efort mărit).

Seceratul : se plătea o falce 16 lei. În contract se mai prevedea legatul, punerea snopilor în clăi și uscatul lor în caz de ploaie. Dacă grâul sau secara nu erau încălcite, se puteau executa lucrările arătate mai sus în circa 12—19 zile, de către un om. Se mai adăuga căratul și clăditul snopilor, care se face cu carul cu 2 boi, timp de 2 zile. Astfel revine pe zi mai puțin de 1 leu.

Cositul : unei fălci de iarbă, adunatul, căratul și așezatul în stog, durează circa 10 zile cu palmele (1 om), și 2 zile cu carul cu 2 boi. De la cosit la punerea fânului în stog se plătea 18 lei falcea. La căratul căpițelor de fân trebuie un om cu carul cu doi boi pentru care se plătea câte 1 leu 50 bani pe zi. Căratul la o distanță potrivită cere cam 2 zile, deci 3 lei. La clădit e nevoie de 2 oameni ; unul aruncă fânul, altul clădește. Plata unui om pe zi ajunge până la 1 leu 50 bani. Rămânea țăranului învoit, după toate socotelile, cel mult un leu pe zi.

Trebuie remarcat faptul că pentru un om matur sau copil, se plătește la plug 30—40 bani pe zi. Luna se calcula la 32 zile lucrătoare. Dacă se scade timpul rău, revine unui om până la 25 bani pe zi.

Dacă facem o comparație a prețurilor plătite în 1906, cu cele care ar fi trebuit plătite, rezultă următoarele :

Falcea de arătură se plătea de obicei cu 20 lei, adică cu 17% mai puțin decât valoarea aproximativă a muncii în 1906 ;

— falcea de prașilă, cu prețul mediu de 40 lei, cum arată majoritatea contractelor, indică 63% mai puțin decât valoarea aproximativă, a muncii, iar uneori chiar 75—80% mai puțin ;

— falcea de secere este și ea cu 25—37% sub valoarea aproximativă a muncii ;

— cositul unei fălci de iarbă era cu 25—50% mai puțin ;

— la angajamentul cu luna, în toate contractele, la orice fel de lucrări, nu se pun 30 sau 31 zile, (cu sărbătorile), ci 32 de zile lucrătoare.

Ne dăm limpede seama că la întocmirea angajamentelor pentru muncile agricole, se urmărea doar exploatarea muncii țăranilor. Căci urmărind contractele până la 1907, vedem că munca țăranului era plătită cu o sumă extrem de redusă. În același timp, arendașul făcea un număr de fișe de tinichea, pe care imprima numele 5, 10, 20 și literele inițiale ale proprietarului. Arendașul era înțeles cu cârciumarul din sat. La sfârșitul săptămânii, contabilul moșiei dădea țăranului drept plată jumătate fișe și jumătate bani. Pe fișe, țăranul primea de la cârciumar băutură sau alte articole. Fișele nu erau primite decât de cârciumarul din sat, astfel că țăranul era constrâns să cumpere numai de la el. Adeseori cârciumarul făcea greutăți, astfel că țăranul le dădea cu valoare redusă. În caz că se schimba arendașul, țăranul rămânea cu fișele care nu mai aveau nici o valoare. În registre apărea ca plătit, cârciumarul sau noul arendaș nu voia să le primească. Pe de altă parte, pământul nu era arendat decât acelora care se angajau în timpul iernii. Pământul arabil era arendat din martie până la strânsul recoltei, astfel că nici vitele nu mai puteau paște după aceea. Suma pentru arendă era plătită în muncă și numai arareori jumătate muncă și jumătate bani. În general, pentru 40 lei, țăranul trebuia să muncească peste 70 zile la diferite munci. Pentru munca prestată la o falce de porumb, el ar fi trebuit să primească circa 262 lei. Producția era foarte redusă, circa 500—600 kg la falce. Țăranul era constrâns să vândă toamna, când prețul era mic (și fără nici o concurență). El primea 28—30 lei pe suta de kg., plus câțiva lei pentru strujeni. Țăranul rămâne în orice caz în deficit.

E necesar să fie menționat faptul că arendașii plăteau pentru falce, o arendă care varia între 25 și 35 lei, iar de la țăran luau până la 120 lei pe falce.

Pentru vâratul vitelor se plăteau sume considerabile în raport cu venitul unui țăran. Toate documentele arată acest lucru ¹⁵.

Însă lucrurile nu erau atât de simple. În fiecare sat, pe fiecare moșie, țăranii erau exploatați sub diferite și multiple forme. Toate acestea erau legate de învoielile agricole, fie că erau sau nu trecute în contractele de învoieli agricole. Astfel : exista un adaos la prețul arenzii pe care trebuia să-l dea țăranul sub formă de pui, mușchi, ouă, zile de lucru ¹⁶. Sau se scădea o anumită sumă din plata pentru lucru ce trebuia plătită de moșier, acelor țărani care nu aveau puțința să ridice păpușoi la coșer ¹⁷ ; sau celor care nu puteau pune fânul în stog ¹⁸. În unele părți, celor care nu și-au terminat angajamentul, nu li se reduce plata, ci li se trece în cont suma cheltuită cu alți lucrători pentru terminarea lucrării-

lor (executate la prețul zilei, adică mai scump) ¹⁹. Uscarea snopilor udați de ploaie nu se plătește separat pentru cei angajați din iarnă, ci numai celor angajați în timpul lucrului ²⁰. Pentru muncă, moșierul sau arendașul dau ca hrană („tain“) pe săptămână : 12 kg făină de porumb, 1 1/2 kg brânză bine sărată și sare.

Dar moșierul sau arendașul mai iau și pentru pescuit bani sau zile de lucru ²¹, pentru vâratul vitelor ²², pentru topitul cânepii ²³, pentru lutul de uns casele ²⁴. Se iau bani, pui, găini sau alte produse.

În felul acesta moșierul scoate bani din orice. Munca este foarte rău plătită, în schimb arenda s-a dublat sau întreit. Prețul pășunii s-a încinținat. Prețul arenzii era între 80 și 120 lei falcea. Dobânda pentru împrumuturile ce le făceau țăranii erau foarte mare. Pentru 6 lei împrumutați pe 6 luni, se lua o dobândă de 2 lei 70 bani, adică 450/100 dobândă ²⁵.

Datorită acestei situații care-i favoriza, atunci când se pune problema schimbării legii învoielilor agricole sau intervenția statului în raporturile dintre moșier și țăran, moșierii se opun cu furie prin partidul conservator. Ei cer „libertatea“ absolută de învoială, adică în esență bunul lor plac. Ei consideră că învoielile agricole sunt stabilite de niște legi „pe care, orice ați face, nu le veți putea înlătura“ și că „aceste învoieli agricole sunt învoielile normale pe care le stabilește legea economică, pe care n-o veți putea înfrânge prin nici o lege politică...“ ²⁶. Conservatorii, reprezentanți ai moșierilor, consideră că legea învoielilor agricole, așa cum era alcătuită în 1893 să rămână în continuare afirmând că „prețurile muncilor în bani (după învoieli) sunt exacte, reale“ ²⁷. Acesta era modul de a gândi al exploatatorilor. Răspunsul nu putea fi decât o puternică mișcare de mase, luptă revoluționară necruțătoare.

Considerând lupta socialiștilor drept „un fel de banditism agrar“, moșierii spuneau că „dacă partidul conservator nu va avea energia și dacă partidul liberal nu va avea patriotismul sau priceperea de a îndruma țara pe o cale sănătoasă, viitorul și chiar existența ei pot fi amenințate“ ²⁸ („țara“ fiind în acest caz moșierii și burghezia, cu proprietățile lor). Interpretând cele scrise în constituția burghezo-moșierească din jurul anului 1900, după care exproprierea nu se poate face decât pentru utilitate publică, moșierii se întrebau : „Dar ce utilitate publică este să se ia proprietatea unui român pentru a se da altui român sau chiar la mai mulți ? A lua de la unii pentru a împărți la alții este pur și simplu teorie... anarhistă, socialistă...“ ²⁹.

De fapt numai stăpânii făceau tot ce voiau în țară, pentru că ei aveau la îndemână legea, aparatul întreg de stat cu toate mijloacele de represiune, ei aveau pământurile și banii. România acelei vremi avea mai numeroase legi decât orice altă țară din lume, căci „ea traduce și votează“ orice lege apare în occident ³⁰. Așa cum era organizată societatea, ea nu se însărcinase prin instituțiile ei să protejeze pe cel salb. Din contra, legile și funcționarii prea numeroși nu existau ca să facă dreptate, ci ca să apere interesele de exploatare ale unei clase subțiri de exploatatori. Moșierii și arendașii se foloseau în primul rând de funcționarii publici din sate. Aceștia nu aveau nici educație, nici instrucție. Ei aplicau legea așa cum le dicta imaginația lor și în virtutea autorității lor absolute. Primarul, notarul, perceptorul, inspectorul comunal, jandarmii și polițiștii mai păstrau și la 1907 tradițiile puterii discreționare, despotică, din vremea turcilor. „Ei se face egali plătiți, fie pentru a aplica, fie a

nu aplica legea" ³¹. Țăranul român știe ce înseamnă legea de aceea el plătește și legea nu mai este împotriva lui. Moșierul are în mână lui legea și oamenii care-i servesc interesele. Primarul administrează, prezidează la facerea învoielilor agricole, face anchete, judecă, execută propria sa hotărâre, judecă în propria sa cauză, reglementează pe cale de dispoziție orice chestiune civilă în sat, prezidează judecătoriile comunale, pronunță cărți de judecată și le execută în numele regelui. Primarul e un țăran servil, plătit și întreținut de moșier, de cele mai multe ori e chiabur, fost agent electoral, venit să se îmbogățească pe spatele țăranului. Servil față de superiori, arogant față de țărani, corupt, imoral, primarul e unealta moșierului cu care jefuiește pe țărani.

Țăranul e trimis cu forța la muncă de oamenii moșierului, de autoritățile comunale și jandarmi. Ei trimit pe tineri și bătrâni, femei și copii, bolnavi și chiar oameni neangajați la muncile de pe moșie. Sunt trimiși să lucreze în localități mai îndepărtate decât cele prevăzute în contract. Sunt închiși noaptea în coșere, sub pază, pentru a-i avea dimineața la lucru. Moșierul întrebuințează două prăjini : una mai mare cu care măsoară pământul pentru muncă, și alta mai mică cu care măsoară pământul dat în arendă țăranului. Pentru țăran nu există nici o lege care să-l apere. Oricine apăra pe țăran era considerat socialist sau comunist și era urmărit.

Prefectul sau subprefectul se află departe de sat. Ei nu știau și nici nu-și dădeau silința să știe ce se petrece în sat. Ei erau din aceeași lume cu moșierii. Moșierii aveau putere nelimitată, arbitrară. Autoritatea lor era fantezistă și despotică. Dacă țăranul nu lucra cum prescrie (sau dorește moșierul) contractul, învoiala, dacă a scăpat o vită pe câmpul boierului, un pui, o găină în grădina lui, dacă... dacă..., amenzile plouă. Iar țăranul rămâne mereu încărcat și obligat față de boier.

Moșierii sunt puternici din punct de vedere economic și politic. Țăranii nu sunt organizați ; nu au nici o capacitate economică pentru a face față puterii economico-politice a moșierului ; ei nu sunt și nu pot fi solidari în acțiunile lor, dacă nu sunt conduși de o clasă revoluționară. Deci raportul dintre cele două forțe, moșieri și țărani, apare defavorabil pentru țărani. Ei au însă puterea numărului, a forței uriașe revoluționare de care dispun. În preziua răscoalei din 1907, analiza situației de pe teren, ne arată că țăranul putea să ofere doar munca sa moșierului care dispunea de imense întinderi de pământ. Țăranul ieșise sărac din clăcășie și intrase în adevărate condiții de clăcășie prin legea învoielilor agricole. Tocmai pe temeiul acestor legi, țăranul era exploatat în mod cu totul barbar. C. Garoflid considera că exploatarea se făcea mai ales prin ³² :

- a) deprecierea muncii de către moșieri sau arendași ;
- b) arendarea cu prețuri mari urcate, a locurilor de hrană și pășune ;
- c) împrumuturi cu dobânzi foarte mari de către moșieri sau arendași ;
- d) vânzarea produselor sub preț, sau vânzarea anticipată a lor (aici țăranul fiind înșelat asupra valorii cerealelor, iar depărtarea de oraș și lipsa unei concurențe, îl lăsa la bunăvoia moșierului) ;
- e) cumpărarea forțată a unor mărfuri peste valoarea lor (prin cârciumarii din sate care primesc fisele) ;

f) impozitele mari care grevează asupra micii gospodării țărănești.

La aceste aspecte se adaugă multe altele, pe care moșierul Garofilul nu le mai enumeră: măsurătoarea falsă a pământului, obligația de a munci cu precădere pământul moșierului, repartitia celor mai rele pământuri pentru țăran, amenzi, cadouri, dorobanți și jandarmi și primari și vătăfi și alții, sunt unele din cele mai generale forme de exploatare care se adaugă celor de mai sus. Ele izvorăsc în totalitatea lor, tocmai din ansamblul învoielilor agricole, care favorizează prin lege pe moșieri, Toți istoricii accentuează asupra arenzii în dijmă, care a crescut de la 1870 încoace, precum și faptul că forma cea mai grea a arenzii era așa numită „la tarla“ (= pentru un lot primit de la moșier, trebuia să lucreze o suprafață de obicei mult mai mare decât lotul primit pentru el) ³³.

În practică, țăranul neavând bani, nu avea cu ce plăti arenda. Moșierul avea pământ, iar țăranul numai munca și sărăcia. De aceea țăranul era obligat să se supună situației date, **legale sau ilegale**, sau să se răzvrătească, așa cum a făcut la 1907.

În atari condiții, țăranul lucra la moșieri din copilărie până la bătrânețe. Munca era reglementată cu biciul, prin violență. Toate prevederile legii favorizau pe moșier. În caz că un țăran nu era mulțumit, avea dreptul, conform articolului 20, să facă apel la judecător, în termen de 15 zile. În caz că vreun țăran îndrăznea, judecata se făcea peste câteva luni. Pentru țăran era timp și bani pierduți zadarnic, iar pe deasupra mai aștepta și răzbunarea moșierului.

Un țăran din comuna Dumești (Vaslui) arăta la 1904, în vremea răscoalelor din acel județ, că nu are decât 10 prăjini de loc și o cocioabă. Are două vaci și le-a dat la vărat pe izlazul moșierului, trebuind să plătească 20 lei de vacă. A cerut de la boier o vacă pe care s-o vândă pentru a-și plăti văratul, dar moșierul i le-a oprit pe amândouă pentru suma de 30 lei, iar pe țăran l-a mai trecut dator cu 10 lei pentru munca pământului pe anul următor.

Țăranii de la Tansa (Vaslui), nu aveau de unde să dea un păhar de lapte unui bolnav, pentru că nu aveau vaci în sat ³⁴.

Atâta mizerie cât ascundea viața acestor țărani nu poate fi cuprinsă în vorbe. Mizeria, aceasta venea de demult, din vremea când și cronicarul Grigore Ureche scria în **Letopisețul** său că „în Moldova au cei mai mici, despre cei mai mari acest obicei, pier fără judecată, fără vină și fără samă. Sânguri cei mari, judecători, sânguri pârâși și sânguri plinitori legii. Și de acest obicei Moldova nu scapă...” ³⁵.

S-a constatat în fața justiției că în cele mai multe sate din Moldova, primarii legalizau contractele pentru munci agricole, fără ca țăranii să fi fost prezenți și fără consimțământul lor. Uneori jandarmii aduceau cu forța pe țăranii la curtea moșierului (și nu la primărie cum prevedea legea) și acolo se făceau învoielile. Unii țăranii au fost luați cu forța și au muncit și doi ani la rând fără a se face socoteală nici pentru un an.

D. Sturdza a trebuit să recunoască la 16 martie 1907 că „de câte ori s-a vorbit despre tocmelele agricole, că nu se mai potrivesc cu starea lucrurilor actuale, s-a înlăturat această chestiune de discuții“. Iar la 3 februarie 1908 tot el recunoaște o serie de adevăruri grave. „Am contat prea mult pe bunătatea și răbdarea țăranilor. Nu am fost pregătiți în

chestiunea agrară... Iarna munca nu valorează decât jumătate cât vara. Acestea sunt tocmele pe care d. Carp le-a numit la 1885 **uzurare**. Țăranul plătește tot luxul și cheltuielile nehibzuite de la orașe“. Iar apoi încheie ca șef al partidului liberal : „Acum ne-am dat cu toții mâna, ca să ușurăm suferințele țăranilor. Chestiunea agrară este temelia țării, ori o punem la cale, ori suntem pierduți“³⁶.

În adevăr, țăranul era furat, exploatat, bătut de un stăpân nemilos, crud. Chiar pentru un străin, „România apare astfel ca o colonie, ai cărei stăpâni, născuți în aceeași țară, au cucerit-o. Străini de interesele țării, ei exploatează... Un asemenea regim nu poate să dureze decât prin forță...“³⁷.

Pentru a-și asigura profiturile, moșierii recurg la unele articole din legea învoielilor agricole. Printre altele, cele mai des folosite erau articolele 24 și 28. E vorba de unele precizări privind pe țăranii care nu ies la lucru și felul cum pot fi înlocuiți. Deși legea prevedea că lucrătorii nou angajați nu pot fi plătiți decât după prețurile curente în localitate, cu toate acestea moșierii și arendașii angajează lucrători cu preț mai mare. După 1893, legea învoielilor agricole prevedea posibilitatea de a face apel la codul civil. În acest sens proprietarul se prevala de prevederile art. 1730 al. I din codul civil, care prevedea pentru proprietari un drept de privilegiu pentru arenda anului curent și pentru timpul care curge până la expirarea contractului asupra anului curent și asupra a tot ce servește la exploatarea moșiei. Scopul principal era de a reține bunurile și a împiedica deplasarea lor de pe moșie. Cum însă uneltele, vitele, și eventual chiar recolta strânsă de țăran se găseau în vatra satului, în gospodăria țăranului, lipsea în materie de învoieli agricole, condițiunea principală pentru exercițiul dreptului de privilegiu și retențiune. Așa stăteau lucrurile în materie de drept. În practică, moșierul și arendașul făceau tot ce doreau cu ajutorul administrației de stat.

Dacă ajungeau la justiție, moșierii și arendașii se prevalau mai ales de dispozițiunile art. 1730 din codul civil sau de prevederile art. 27 din legea învoielilor agricole.

Pentru țăranii nu exista nici o ieșire din plasa exploatării și opri-mării moșierești. Numai una singură : lupta pentru dreptate.

3. — Învoielile agricole, cauza fundamentală a răscoalelor din anul 1907.

Dacă se analizează cauzele răscoalelor din 1907, pe lângă nefasta lege a învoielilor agricole, se mai găsesc multe altele. Cele mai multe sunt însă legate de legea învoielor agricole și de felul cum este interpretată această lege de organele de stat și de cele locale.

Despre cauzele răscoalelor s-a vorbit mult și în istoriografia bur-gheză. S-a spus că răscoalele au pornit pentru că „țăranul român e le-neș, îndărătnic, are apucături rele, instincte animalice ; că simțul reli-gios a slăbit mult la sate..., că nu mai are frică de Dumnezeu...“³⁸. Sau că „deslegarea problemei țărănești nu constă în chestia economică nu-mai, ci mai mult morală...“, că „a fost lipsit de creștere“³⁹. Alt „istoric“

scrie că țăranii s-au răsculat pentru că nu au vite de rasă, grajduri sistematice (în timp ce ei dorm în bordeie primitive), fabrici de unt (în vreme ce nu au o vacă în întreg satul), semințe selecționate (în timp ce ei pier de foame) și altele de genul acesta ⁴⁰. Alții spun că învățătorii din școlile rurale nu au făcut teorie agricolă țăranilor ⁴¹, că ministerul agriculturii „doarme pe roze” fiind la discreția pungășilor și cocotelor (de nuanță conservatoare, deoarece cel ce scrie este liberal) ⁴², că „nu pământ, ci o muncă rațională, cu pricepere, convingere, ajutată de știință...” îi trebuie țăranului pentru a nu se răscula ⁴³. Alții cred că lipsa unei clase de arendași mijlocii mai răspândită pe suprafața țării, o clasă intermediară între țărani și moșieri ⁴⁴, ca de pildă răzeșii ⁴⁵, ar fi cauza deslănțuirii țăranilor. S-a mai afirmat că răscoalele au pornit deoarece „s-au desmoștenit preoții, învățătorii sătești, dascălii de biserici, căruțașii, meseriași sătești..., toți aceștia s-au declarat fără drepturi de a putea dobândi pământ” (prin instrucțiuni și circulări ministeriale) ⁴⁶, în timp ce alții adaogă la aceștia pe primari, notari, perceptori, și că datorită acestui fapt au apărut anarhiștii, socialiștii ⁴⁷, precum și cele câteva sute de mii de străini ⁴⁸. Unii politicieni scriu că a slăbit principiul de autoritate și noțiunea de ordine și de aceea e foarte bună și necesară „o alăturare înțeleaptă a partidelor în fața ordinei zdruncinate” ⁴⁹ și că statul și partidele nu se îngrijesc de „arendași, proprietari, administratori, toți acești directori foarte utili și foarte harnici ai agriculturii...” ⁵⁰, și de aceea pornesc revolta ⁵¹, sau că n-a existat „educație morală, tehnică și economică a țăranului” ⁵² și alte împrejurări de genul acesta pe care diferiți scriitori ai vremii le anunță ⁵³. Nici unul n-a spus deschis că mizeria, lipsurile, foamea, exploatarea cruntă și bătaia, alături de multe altele, sunt cauze care au determinat răscoalele din 1907.

Cauze sunt multe. Ele se centrează mai ales în jurul lipsei de pământ pentru hrană și izlaz, a foametei care bântuie printre țărani, a bolilor împotriva cărora nu se iau măsuri sanitare (în primul rând pe lagra). Aici intră brutalitățile, amenințările, schingiuirile, maltratările din partea moșierilor sau arendașilor, purtarea rea a primarilor, notarilor, perceptorilor, lipsa de justiție, de libertate și dreptate. Peste toate acestea venea legea învoelilor agricole și caracterul ei de înrobire și aplicarea acestei legi numai în favoarea moșierului și arendașului.

În legătură directă cu învoelile agricole și contractele încheiate între țărani și moșieri, documentele epocii scot în relief o sumă de aspecte care au contribuit la agravarea vieții și mâniei țăranilor și au împins țăranimea la răscoalele din 1907. Printre cele mai însemnate laturi negative izvorâte din învoielile agricole trebuie menționate :

— nerespectarea legii învoelilor agricole de către moșieri și arendași ;

— nerespectarea contractelor de învoeli agricole de către moșieri și arendași ;

— încărcarea cu datorii și îngreunarea la munci prin falsificarea datelor din contracte ;

— calcularea unei arenzi foarte ridicate și în primul rând achitarea acestei arenzi prin muncă (prevăzută în contracte sau zilele suplimentare prin înțelegere verbală, făcute iarna) ;

— țăranii sunt furați la măsurătoarea pământului și la socotelile care urmează pe baza contractului ;

- se prevede în scris sau trebuie să dea în baza unei convenții verbale, rușfaturi ;
- se plătesc, ca una din prevederile contractului de învoeli agricole (sau prin convenție verbală), diferite taxe neprevăzute (cărarea bisericii, șoricărit, ciorărit și altele) ;
- se plătesc amenzi pe care moșierul sau arendașul au prevederea să le înscrie în contractul de învoeli agricole ;
- se dă hrană (tain) de proastă calitate și în cantitate mai redusă decât cea prevăzută în contract ;
- primarii aplică legea așa cum le dictează fantezia lor, doar în favoarea moșierilor, ale căror slugi sunt. Contractele de învoeli agricole le întocmesc după indicațiile moșierului sau arendașului ;
- primarii împreună cu moșierii și arendașii, leagă pe țăran prin contract sau prin înțelegere verbală, de obligația de a cumpăra de la cârciumar diferite produse (mai ales rachiu), prin instituirea fiselor care sunt valabile numai la cârciuma satului respectiv.

Acestea sunt cele mai uzuale forme sub care se întâlnesc necazurile țăranilor în legătură cu învoelile agricole.

Dacă analizăm un contract agricol, care cuprinde elementele tipice tuturor contractelor încheiate sub regimul legii învoelilor agricole, vom constata că nu se vorbește nici măcar un cuvânt despre vreo obligație a moșierului sau arendașului. Astfel, de pildă, contractul agricol nr. 124 din județul Bacău, pe 1906, în cele cinci articole se orevăd doar obligațiile țăranilor, iar în final se spune că dacă nu se vor supune celor arătate în contract (adică arătura la adâncime potrivită și brazdă mărunță cu 16 lei falcea ; prașilă de 2 ori, culesul, căratul porumbului, așezarea în coșere, tăiatul și căratul strujenilor, aranjarea în stoguri cu 40 lei falcea ; secerat, strânsul spicelor, facerea unor snopi mici, câte 17 snopi la clae, în caz de ploaie uscarea snopilor și iarăși așezarea în clăi..., total 16 lei falcea ; cărătura, câte 2 lei pe zi de carul cu 2 boi și 2 oameni ; munca cu brațele, socotită câte 50 bani de om pe zi ; pentru toate acestea trebuie să iasă la muncă „fără cea mai mică întârziere cu toate ajutoarele noastre de muncă... din momentul ce vom fi vestiți..., vom executa munca până la complecta terminare“), — pot fi urmăriți pentru averea lor mobilă și imobilă, conform art. 1729 din codul civil și chiar averea prevăzută la art. 407 pocedură civilă, „fără vreo contestație din partea noastră de la care ne dezistăm clar de acum“⁵⁴. Contractele publicate ca și cele ce se mai află în arhive, cuprind în esență aceeași formulare, cu încheierea cu proprietarul sau arendașul au dreptul să pornească orice acțiune împotriva țăranilor, „fără ca noi (= țăranii) să avem vre-un drept la protestare la vreo autoritate“⁵⁵. Pentru diferite munci pe care țăranul trebuie să le facă „gospodărește“, i se plătește între 5 și 60 bani prăjina, și „alta nimică“, ceea ce revine între 4 lei și 48 lei pentru falce, care trebuie lucrată în multe zeci de zile (mai ales prașitul și culesul porumbului). Uneori țăranii sunt obligați să accepte în contractele de învoeli agricole situații înrobitoare ca acestea : „Ne obligăm a da băieții noștri ce-i vom avea mai buni de plugărie de a umbla la plugurile d-lui arendaș, în permanență, adică de la începutul plugăriei de primăvară și până la căderea omătului și încetării plugăriei“⁵⁶. În alt contract se prevede : „Banii ce ni se vor cuveni pentru muncile stipulate în dreptul fiecărui nume, i-am primit pe deplin și la facerea

prezentului angajament. sumele de bani ce vom rămâne datori în urma terminării muncilor, avem a le achita d-lui arendaș imediat ce vom contracta cu munca pentru anul 1907“⁵⁷. Iată cum era legat țăranul an de an pentru executarea muncii în dijmă, fără a putea ieși din datoriile cu care era încărcat la fiecare sfârșit de an de către moșier sau arendaș. Se mai spunea că datoriile vor putea fi acoperite prin a doua „răfuială“ pentru munca agricolă pe alt an, „după prețul și condițiile prezentului contract“⁵⁸, ceea ce înseamnă că prețul muncii rămâne același, indiferent de orice transformări economice.

Pentru „ierbărit“ existau de asemenea condiții foarte grele. „Locuitorii care au o vită mare vor face pe seama d-lui proprietar fără nici o plată și la prima chemare 26 arii 85 centiarii de prășilă de două ori la popușoi, cules curat, bine, de foi și cărat la arie sau coșarul d-lui proprietar; hlujanii îi vom tăia, face grămezi și căra că carele noastre la aria d-lui proprietar; vom mai face 62 ari 65 centiarii de secere sau smuls la orice fel de cereale, bine muncit și snopii clădiți în clăi bine strânse și cărate cu carele noastre, la arii d-lui proprietar“. Iar toate acestea pentru o vită mare dată la izlaz. În încheiere contractul prevede că pentru o zi nelucrată se socotește „o zi cu carul lui opt, iar o zi cu palmele nefăcute lei trei“⁵⁹. Trebuie reținut faptul că moșierul plătește maximum 2 lei pentru ziua cu carul și 50 sau 80 bani ziua de lucru cu palmele.

Câte pretenții nu se pot ridica din partea unui moșier sau arendaș dintr-o formulare ca aceasta, dintr-un contract de învoială agricolă. „Nici unul din locuitorii semnați în prezentul act nu va avea dreptul a ridica recolta sa, fie de pâne albă și mai ales a păpușoilor, de pe locul luat cu dijmă, până mai întâi nu va avea o chitanță de la cancelaria administrației moșiei și care chitanță nu se va elibera decât acelora din noi care au efectuat analogul prevăzut pentru locul luat cu dijmă și a regulat și orice alt daraveri ar fi avut cu d-l arendaș“⁶⁰.

Unele prevederi contractuale sunt cu totul absurde, ca de pildă: „Cazuri forțate, secetă sau alte împrejurări neprevăzute nu privesc pe proprietate. Și vitele ce vom vinde sau ar pieri din acele trecute în prezenta obligație, nu vor fi scutite de plata imasului...“⁶¹ Pretutindeni, numai țăranii „rămân personal responsabili pentru dauncle cauzate d-sale“, dar nici un contract nu prevede clauza obligatorii pentru moșier sau arendaș.

În județul Iași luna de lucru era de 32 zile lucrătoare (se plătea cu 16 lei și o pereche de opinci, la plug în timpul primăverii și toamnei)⁶². Un contract precizează și sarcinile țăranului, în mod detaliat. „Noi muncitorii care vom lua pământ arabil pentru hrană, vom face în schimb lucrul următor: pentru una falce pământ, 30 prăjini prașilă, 80 prăjini secere și 240 prăjini cărătură la pâne albă cu trăgătorii și carele noastre, fără tain...“⁶³. Iar „plugăria vom face-o în orice timp umblând de la răsărit până la apusul soarelui, socotindu-se 32 zile luna...“⁶⁴. Izlazul va fi plătit prin muncă făcând câte 20 prăjini prașilă la porumb și 40 prăjini secere de fiecare falce⁶⁵. Uneori plugul se face „din noapte în noapte“, după cum vor fi rânduiți țăranii „de pristavul plugarilor“⁶⁶. Unele contracte recunosc că țăranii nu au nimic de primit, că deci li s-a dat totul sub forma unui avans primit în condițiile rele ale contractului

de cu iarnă. „Banii cât valorează munca ce ne agajăm a face și care se văd trecuți în resturile respective din acest angajament și în dreptul fiecăruia, declarăm că i-am primit pe deplin acum la facerea acestuia și nu mai avem de primit nimica“⁶⁷.

Se întâlnește formularea că acolo unde țăranii nu vor putea executa muncile angajate, vor plăti câte 2 lei prăjina (adică 160 lei falcea!)⁶⁸. În județul Suceava luna de lucru la plugărie era de 30 zile lucrătoare și se plătea cu 10 lei luna (deci circa 35 bani ziua de lucru pentru un om)⁶⁹. Țăranii trebuiau să stea pe câmp pentru a nu întârzia dimineața să iasă cu plugurile. „...suntem obligați a ieși la plug îndată ce ne va vesti și a sta în permanență la otacul plugurilor, pentru a se înjuga plugurile în răsăritul soarelui și a nu suferi întârzieri din cauză că venim târziu de acasă“⁷⁰.

Aceste câteva exemple, din unele contracte de învoeli agricole pe 1906 din Moldova, arată situația grea în care se găsea țăranimea. La cele arătate mai trebuie adăugate toate obligațiile netrecute, căci țăranii mai aveau și alte obligații neînscrise în contractele de învoeli agricole, dar care erau strâns legate de ele.

În anul 1905, ziarul **Deșteptarea satelor**⁷¹ scotea în relief crunta exploatare a țăranimii. Făcând o scurtă prezentare a situației unui țăran, scria că „un sătean are nevoie de 10 prăjini de loc pentru hrana de vară. El are doi boi, o vacă și zece oi. Merge la arendaș și contractează astfel :

Pentru 100 prăjini 10 a 1 lei prăjina face	100 lei
Pentru 2 boi vărați	30 lei
Pentru 1 vacă vărată	15 lei
Pentru 10 oi vărate	30 lei
	<hr/>
	Se face 175 lei

Pe lângă acestea se învoiește verbal ca să facă arendașului sau moșierului 4 zile clacă cu carul și să-i dea 3 perechi pui sau găini pentru că i-a primit vitele la vărat și i-a dat loc de hrană. Iată trecut pe angajamentul agricol :

160 prăjini secere a 0.20	32 lei
100 prăjini prașilă a 0.50	50 lei
200 prăjini arătură a 0.20	40 lei
20 zile cu carul a 2 lei	40 lei
30 zile cu brațele a 0,60	18 lei
	<hr/>
	Se face 180 lei

Dar în același timp moșierii și arendașii au vândut țăranilor vagonul de porumb cu câte 1800—1900 lei.

Ziarul **Ecoul Moldovei**⁷² din Iași scria în noiembrie 1907 un interesant articol intitulat „**Invoieliloe agricole pe moșia d-lui P. P. Carp, Țibănești**“. Între altele se dau următoarele date : „...merge vorba la d-l Carp că falcea la d-sa costă 40 lei când ...iată socoteala ce am aflat-o. — În bani d-sa nu dă, ci numai în muncă. Și anume o falce a țăranului contra o falce de muncă a boerului, falce de muncă ce se împarte :

3 zile arat, semănat, grăpat, boronit,
32 zile amândouă prașilele,
20 zile culesul,
5 zile căratul
60 zile total de muncă la o falce.

Aceste zile socotite câte 2 lei ziua, cum socotește d-l Carp muncitorilor străini, ne arată că falcea la d-l Carp e de 120 lei. Administratorul Gh. Eliade bate... Bucovinenii și sârbii speriați nu mai vin. Acum are italieni... Țăranii de la moșia d-lui Carp n-au de loc pământ propriu și mai de loc vite... Acesta e șeful conservatorilor⁷².

Atunci când în 1907 s-a plătit în Moldova câte 30 lei pentru falcea de secerat, care a speriat pe arendași și moșieri, acest preț a fost considerat ca un „preț de grevă”⁷³.

Față de formele grele de exploatare în care erau formulate și aplicate, învoielile agricole au constituit unul din motivele imediate ale răscoalelor din 1907. De altfel încă la 1888 învoielile agricole au format obiectul atacurilor vehemente ale țăranimii răsculate. Atunci când au pornit la răscoale, țăranii au distrus condicile de munci agricole și au creat noi contracte. Răscoala din 1907 a avut drept cauză fundamentală starea economică a țăranilor. Răscoala a pornit împotriva moșierilor și arendașilor, exploatareii și asupritorii lor direcți.

Raportul detaliat al prefectului de Botoșani (nr. 1302 din 18 februarie 1907), scoate în relief faptul că țăranii din Flămânzi, Frumușica și Rădeni s-au răsculat împotriva arendașilor din cauza „contractelor de angajamente agricole” care erau foarte grele. Declarațiile țăranilor și cererile lor, se rezumă — după raportul prefectului —, la schimbarea și îmbunătățirea învoielilor agricole (arenda cu preț mai redus, acordarea de izlazuri și pământ de hrană, măsurătoare dreaptă și socoteli corecte, angajarea țăranilor localnici, împotriva folosirii de mână de lucru străină care concurează pe țăranii localnici). Țăranii din Flămânzi, recunosc prefectul, se plâng „și protestează cu drept cuvânt în contra procedeelelor administrației Flămânzi care i-a înșelat în așa mod ; ei vor lucra pe moșie, dar nu vor să plătească decât 5 lei mai mult la falce decât plătește arendașul proprietarului”⁷⁴. Țăranii din Frumușica s-au răsculat deoarece arendașul nu le face angajamente la munci agricole, nu le dă izlaz și nici pământ, lucrează moșia cu oameni străini. Când au de lucru pe moșie, sunt furați la măsurătoare și socoteli, mâncarea e rea, iar pe deasupra li se mai cer pui pentru vitele primite la izlaz⁷⁵.

În cererea adresată prefectului, țăranii din Flămânzi exprimă întreaga lor pornire față de situația nedreaptă în care se găsesc ei. „...am îndurat mari încercări, persecuții și am fost speculați și tratați mai rău decât **Robii...**” scriu ei. Arată apoi suferințele pe care le au din cauza nerespectării învoielilor agricole. „Angajamentul nu se respectă niciodată după cum era scris pe hârtie și nouă ni se dă ca hrană la cărat și la orice treabă, mămligă de popușoi stricați, brânză roșă, iute și cu viermi, curechi și castraveți imputiți, din care cauză cea mai mare parte din noi ne-am îmbolnăvit de pelagră ; apoi când ne dă cirtă să prăsim popușoii lor, prăjina era aproape de 2 ori mai mare ; iar când ne dă nouă pământ, deși era de calitate foarte prost, dar și prăjina era așa de mică, aproape o jumătate. Vitele noastre de asemenea nu au avut nici-

odată imaș suficient... Din aceste cauze ajungând cuțitul la os...⁷⁶, țărani au pornit să ia cu asalt ceea ce nu primeau de bună voie.

Țăranii din comuna Deleni-Ghica spun cam aceleași lucruri. „Noi... am fost angajați a achita prin muncă atât pământurile de cultură și fânaț, cât și imaș..., însă cu prețuri mari, peste puterile noastre...” Ei mai cer ca „arendașii să fie mai puțin pretențioși pentru prețul subarendării pământurilor ce ni se dau nouă, cum și a ni se da îndeajuns pământuri pentru cultură și fânaț, cât și imaș și numai după vechea măsură, fâlcește; precum și a se regula ca să nu mai fim împovărați cu prea multă muncă ca: secere, cositură, și mai cu seamă prașilă, deoarece nu ne ajunge timpul ca să ne lucrăm și noi ogoarele noastre... Iar pentru unii care nu putem munci, să ni se dea pământuri de cultură și pe care să le achităm prin bani și nu prin muncă. Noi locuitorii mai cerem a ni se fixa prețul de pământ de arătură și fânaț la câmp cu 25 lei falcea în bani, cum și 20 lei falcea de imaș. Iar pentru pământul de la pădure, pentru arătură la 14 lei falcea, iar imașul la 10 lei falcea, tot în bani” (26 februarie 1907)⁷⁷.

Țăranii din Rădeni, răsculați printre primii, se plâng prefectului de Botoșani, la 26 februarie 1907, că „arendașii ne-au copleșit și supt până și sângele din noi, prin cele mai neomenoase specule de angajamente pentru muncile agricole... Astăzi au ajuns cuțitul la os, căci am rămas în cea mai neagră mizerie...”⁷⁸. Apoi cer ca prefectul să mijlocească ca să li se dea pământ pentru arătură, fânaț, izlaz „de care suntem cu desăvârșire lipsiți până astăzi, nelăsându-ne cel puțin a trece cu carul sau cu piciorul pe drumul de pe moșiile arendașului, așa ca să putem conveni bănește cu un preț convenabil”; „a opri cu desăvârșire aducerea muncitorilor străini de peste graniță, căci noi suntem brațe îndeajuns pentru lucrarea pământului pe moșiile arendașilor, căci străinii ne concurează cu prețul și numărul lor...”⁷⁹.

Este caracteristică reclamația țăranilor din Frumușica, înaintată prefectului de Botoșani, cam tot în aceea perioadă. Ei arată că muncesc „cu 50 bani prăjina de prașilă fără tain, 20 bani secere, 15 bani prăjina de arătură, 15 lei 32 zile de plugărie, 30—40 bani ziua de plivit, 20 bani prăjina de coasă...” Specula a crescut din an în an, până au ajuns 160 lei una falce de iarbă, 120 lei una falce de moină..., puind că nu ni-l dă decât a-l plăti în muncă: 29 lei și 2 găini una pereche de boi la imaș, 4 săptămâni cât ține prașila și de aici înainte toarnă vitele d-sale; 10 lei pentru una vacc la imaș în pădure; 2 lei pentru una oaie; 1 leu pentru un miel de sământă, iar pentru tomnat 60 de bani; la 5 găște dăm dijmă una, **îndoit cum dădeau părinții noștri la Turc...**, așa că toamna vindem pâinea zilnică și câte o vită ce mai avem și rămânem încă datori și nu avem cu ce întreține casele și copiii noștri niciodată, fiindcă avem câte 8 și 10 copii în casă, în care se vor găsi câte 2 sau 3 sub steagul statului spre a apăra țara și câte 2 sau 3 la școală... tot spre apărarea țării..., după cum au luat parte părinții noștri în anul 1877 și 78 și le-au rămas oasele pe câmpul de luptă...”⁸⁰.

Sutele de dosare din arhivele statului, care cuprind materialele din aceea perioadă, conțin în esență aceleași aspecte. Tărănimca a rămas lipită pământului de sărăcie și a ajuns la capătul suferințelor. „...ne-au ajuns apa la gât și nu vrem să ne înecăm...”; „...că suntem de sărit în părau...”, declară țăranii⁸¹.

Chiar rapoartele autorităților de stat, ca și cererile țăranilor, pun pe primul plan revizuirea învoielilor agricole și nevoia de pământ. Raportul poliției Hârlău (din 26 februarie 1907) arată că scopul venirii în oraș a sutelor de țărani din satele vecine era acela „de a se putea înțelege asupra angajamentelor de muncă agricolă, cum și asupra prețului pământului...”⁸². Procurorul tribunalului Botoșani scoate în relief drept cauze ale răscoalelor faptul că „cu prilejul tocmelilor de munci agricole, nu se măsoară sătenilor pământul după cum se cuvine, fiind întotdeauna înșelați, și nu li se primesc vitele la imasă în condițiuni avantajoase... Sătenii declară că nu sunt mulțumiți cu prețurile de arendă a pământului, fiind prea ridicate, față de starea de sărăcie în care dănsii se află...”⁸³. Procurorul tribunalului Vasile trage aceleași concluzii. „Cred că răscoalele din acest județ în mare parte se datoresc exploatarea țăranilor din partea arendașilor și proprietarilor prin faptul că în unele localități li se iau prețuri enorme pentru pământ și pășunatul viteilor...”⁸⁴. Raportul judeului instructor al tribunalului Suceava spune că în urma celor arătate de țărani la proces, rezultă că ei sunt furăți la măsurătoarea pământului, că sunt încărcăți la muncile agricole care nu li se plătesc cinstit, că nu au pământ. La Pascani țăranii cer pământ⁸⁵. Procurorul din Roman scrie că țăranii cer reduceri la arendă, iar scopul imediat al luptelor duse de țărani este de a desființa angajamentele de munci pe 1907 și deci de a nimici registrele arendașești⁸⁶. Din Fălciu, raportul reliefează că lupta țăranilor se duce pentru pământ⁸⁷. Raportul tribunalului Neamț aduce unele precizări importante. Se spune, între altele, că „tocmelile agricole nu se fac în conformitate cu legea. În cele mai multe localități angajamentele se fac iarna, când locuitorii sunt mai în lipsă și se fac pe un preț mult mai mic de cum se plătește munca vara. Arendașul înscrie în condici pe locuitori cu munca ; îi dă o chitanță pe care o prezintă secretarului comunei și aceste îi trece în anul de angajament, care șade deschis până se înscriu în el toți locuitorii angajați și apoi îl autentifică fără a-l mai ceti părților și de aceea contestațiile locuitorilor că sunt încărcăți de arendași...”⁸⁸. La Roznov țăranii au constrâns pe arendaș „a iscăli o învoială, fixând prețul pământului arabil cu 60 bani prăjina, în loc de 1 leu 40 bani, după cum plăteau mai înainte și tot în acel act au mai prevăzut și alte condițiuni în favoarea lor și după facerea acelei învoieli s-au liniștit”⁸⁹. În comuna Costișa-Neamț, „locuitorii s-au răsvrătit contra arendașilor, amenințându-i cu devastarea în caz că nu le usurează prețul arenzilor... „La Buhuși, țăranii din Costișa s-au unit cu cei din Buhuși și au plecat la casa administratorului pădurii pentru a le scădea prețul la lemne. L-au scos forțat din casă, spărgând ușile și l-au dus la primărie unde au încheiat un contract cu prețuri noi. În satul Costișa țăranii au intrat în cancelaria moșierului, de unde scoțând condicele moșiei le-au rupt și le-au dat foc în mijlocul drumului. La interogatoriu, nici un țăran „nu știe“, „cine a dat foc condicelor primăriei și ale proprietarilor“. „La primărie am găsit toată lumea adunată și rupea condicele de munci agricole...” De altfel atunci când au ajuns la primărie (apoi la locuința arendașului), toți țăranii adunați strigau să rupă condica“ (cu învoieli agricole). Țăranii din Costișa dezarmau pe soldați și invadeau primăria pentru a rupe contractele⁹⁰. La Buhuși ei amenință pe șeful poliției⁹¹. La primăria din Costișa,

judecătorul de instrucție, autoritățile locale și o companie de soldați „au trebuit să lupte piept la piept cu mulțimea înfuriată, care voia să pătrundă cu forța în primărie...”⁹². Acolo, țărani „au scos condicele și toate actele relative la angajamente și datorii, le-au rupt și le-au dat foc în drum”⁹³. Numai după ce judecătorul de instrucție a scris „pe ușorul ușii” condițiile dictate de țărani, aceștia s-au mai liniștit”⁹⁴.

La Păstrăveni, țărani au ridicat cu forța pe arendaș, l-au dus la primărie, unde l-au silit să iscălească un contract după cum cereau ei. Arendașul declară că la primărie „au pretins să le dau pământul cu 80 bani prăjina și văzând că altfel nu pot scăpa de ei, am cedat și am făcut un contract...”⁹⁵.

Intr-un „act de informațiune” (dat de Ion Lefter primarul din Budeștii-Ghicăi), aflăm felul în care a început acțiunea țăranilor, momentul psihologic de impulsioneare a lor. „În Budeștii-Ghicăi a fost liniște până la 7 mart când Neculai Roșu a primit o carte poștală de la feciorul său Gheorghe care era concentrat prin județul Botoșani ; în acea carte poștală pe care am cetit-o și eu spunea că pe acolo s-au împăcat oamenii cu arendașii cu 50 bani prăjina de pământ, 22 lei pentru vâratul a doi boi, 12 lei pentru o vacă cu lapte, 10 lei o vacă stearpă, 8 lei o gonitoare și 6 lei un mânzat. Arătând Neculai Roșu această carte poștală la mai mulți locuitori..., s-au stârnit oamenii și în ziua de 8 martie dimineata s-au adunat la primărie...”⁹⁶.

Ne dăm seama de năzuința țăranilor de a avea pământ sau măcar de a găsi un mod de viață în condițiile învoielilor agricole, dar care să fie mai favorabil lor. Astfel la Păstrăveni (Neamț), după ce s-au „împăcat” cu arendașii „în privința pământului de agricultură și a suhaturilor, pentru vârat vitele”. în ziua de 7 martie, pe la amiază sosesc câțiva țărani din Pașcani. Aceștia povestesc „că pe acolo au auzit că locuitorii au făcut învoeli cu arendașii mai favorabile lor, ca locuitorii din Păstrăveni”. Atunci țărani s-au ridicat a doua zi din nou și a apărut o nouă înțelegere cu arendașii”⁹⁷.

Țărani din Păstrăveni au primit o scrisoare-îndemn la răzmeriță din partea unui sergent concentrat la Buhuși. El scria : „Faceți și dvs. ne acolo răscoală... cu 50 bani prăjina de iarbă, 50 bani arătură și suhatul de boi 16 lei și de una vacă 8 lei și să știți că de nu veți face așa, să știți că în zădar mai trăim pe lume... Asa s-au împăcat ne aici și în toate părțile ; toată obștea să se răcoale odată, tot și mic și mare ; în ceasul când veți primi scrisoarea să faceți contract, căci acum este timpul cel mai bun, fiindcă armata este aici și nu mai este de unde și chiar dacă vin nu vă fac nimica ei. Vă spune să vă liniștiți că are să vă deie. Nu lăsați treaba pe jos... La caz că nu se lasă, scoateti contractele din cancelarie și le ardeți. Cum a(u) făcut aici. Că nu vă face nimic...”⁹⁸.

Aceasta era poziția soldatului-țăran care era chemat să facă „ordine” în țara răsculată. Toți acești soldați au fost apoi târați la procese, prin închisori⁹⁹.

În timpul proceselor, cei interogați declară că „țăranii au făcut revoluție pentru ieftenirea pământului..., așa s-a purtat vorba între oameni”. Țăranul recunoaște că l-au luat cu forța pe arendaș, l-au dus la primărie, unde s-a făcut un contract nou, în care „s-au pus 60 bani prăjina de arătură, iar perechea de boi la suhat 20 lei, în loc de 40. Am

fost și eu cu lumea la facerea contractului..."¹⁰⁰. Altul spune plin de obidă. „Țăranii spuneau că ni-o ajuns apa la gât și nu mai putem răbda ; să ne dea (arendașul) contractul moșiei și el să plece..."¹⁰¹.

Dorința aprigă pentru dreptate, pentru îmbunătățirea vieții, acestea au constituit elementele de îndemn la mișcare. Procurorul jud. Neamț constată că atunci când țăranii au auzit că în alte sate prețul arenzii a scăzut și că vechile contracte agricole au fost desființate prin altele, s-au ridicat, forțând pe proprietari să facă noi învoeli agricole. La Davideni țăranii s-au îndemnat „să meargă la primărie să ardă contractele vechi“¹⁰².

Țăranii din Măscăteni (Botoșani) au înaintat primarului o cerere în care au formulat astfel revendicările lor : „...a rezilia contractul de muncă agricolă... pe anul 1907, — fiind foarte împovărat cu prețurile pământului ; a ni-l vinde nouă în schimb pentru muncă ; precum și cu vitele la suhat, zilele ce i le facem de meremet, suntem foarte nemulțumiți în schimbul muncii ce facem. D-le primar, noi cerem prețurile moderate... Ni se cere câte 80 lei falcea de pământ, 18 lei vaca la varat, 40 lei perechea de boi la suhat, 4 lei de oaie la varat. D-le primar, cum credeți, lege e aceasta în raport cu munca noastră agricolă ? D-le primar, vă rugăm a împăciui treaba, căci în caz contrar, e foarte rău sau va fi..."¹⁰³.

Rapoartele tribunalelor scot în evidență faptul că țăranii s-au răsculat pentru pământ și din cauza condițiilor de arendare foarte grele. În toate părțile se auzea strigătul că „nu sunt bune condițiunile“ învoielilor agricole¹⁰⁴. La Podoleni (Neamț) țăranii răsculați au pus condițiuni în legătură cu muncile agricole, indicând termen ultim ziua de 11 martie și amenințând că vor fi mult mai răi dacă nu nu li se va satisface cererea¹⁰⁵. Se spune adeseori la interogatorii : „Oamenii s-au răsculat după cum au auzit că s-au făcut și prin alte părți“¹⁰⁶ ; unii au cerut pământ ca la 1864, alții să ieftenească prețul arenzii. Majoritatea au cerut ieftenirea arenzii¹⁰⁷. Un inspector comunal trăgea concluzia că țăranii au cerut „să li se închirieze pământuri cu prețuri în condițiuni derizorii“¹⁰⁸. Declarația unui student la care veniseră țăranii să i se „jăluiască“ în gara Pașcani, spune între altele : „Unii mă întrebau ce s-a făcut pentru ei la București, când o să li se dea pământ ; alții mi se tânguiau de scumpetea pământului, a imasurilor, a lemnului, iar alții de ieftinătatea muncii“ . Un țăran i-a spus : Dacă mergeam la primar ne înjură, d-l subprefect ne bate, d-l prefect nu ne ascultă, la d-l ministru stau vrafuri de petiții de ale noastre puse la dosar..."¹⁰⁹.

Procurorul de la Galați conchidea în rechizitoriul său că „țăranii spun că trebuie să se miste pentru a căpăta pământ“, că țăranii cer contracte avantajoase. Atunci când arendașul a refuzat să trateze cu țăranii „schimbarea tocmelilor agricole“, aceștia i-au devastat casa și distrus registrele moșiei. În multe sate țăranii dau foc conacelor în care se află actele, contractele, condicile moșiei¹¹⁰.

În toate arhivele în care s-au păstrat resturi documentare asupra răscoalelor, acestea scot în relief nedreptatea tocmelilor agricole : încărcarea la datorii, la munci, prețurile de arendă sunt mari, țăranii sunt furati la măsurarea pământului, la socoteli¹¹¹. De aceea țăranii răsculați rup și ard contractele de învoeli agricole, condicile și toate actele moșiilor, care le cad în mână¹¹².

Ceea ce a căpătat țăranul cu o mână la 1864, i se ia cu două mâini în cursul anilor. În realitate, în timp ce se dezvoltă capitalismul tot mai puternic, mai existau resturi de exploatare cu caracter feudal. Munca în dijmă, rămașiță materială a iobăgiei, o întâlnim în toate satele României la 1907. Impletirea formelor de puternică dezvoltare capitalistă în toate sectoarele economice, cu sistemul bazat pe dijmă, împiedică creșterea ascendentă și face ca întregul proces să apară lent, anevoios, unilateral. „Către anul 1907 se poate spune fără îndoială că elementele sistemului bazat pe dijmă predominau asupra elementelor sistemului capitalist”¹¹³.

Sub fațada înșelătoare a parlamentarismului¹¹⁴ s-a produs cea mai cumplită exploatare. Procurorul general de la Iași, N. V. Leonescu, a sintetizat astfel această exploatare exprimată în reclamațiile țăranilor, care formează în același timp enunțarea cauzelor care au dus la răscoalele din 1907. „Sărăcia la care ne-au adus proprietarii și arendașii de moșii; nu ne arendează pământ pentru hrană decât în condiții peste măsură de grele. Nu mai putem ține vite cu care să muncim și să ne hrănim din cauza lipsei de iamaș. Ne costă văratul și iernatul unei vite mai mult decât valoarea ei. Nu ne măsoară drept pământul, ne încarcă la pământul arendat și ni se reduce măsurătoarea pământului muncit. Pentru tot ce luăm de la exploatatorul de moșie, trebuie să plătim cu munca. Încât nu ne mai rămâne timp ca să lucrăm ogoarele noastre. Prețul muncii noastre este acela pe care vrea să ni-l dea, nu acela care s-ar cuveni unui muncitor. Până și o găscă dacă o avem, trebuie ca să plătim. Nu ne socotește munca când am sfârșit-o. Cele mai de multe ori pentru prașilă, coasă, secere, ne socotește tocmai în luna martie, când nu se mai poate măsura a doua oară, fiindcă au dispărut semnele hotarnice și atunci trebuie să primim cât zice vechilul. Asemenea cu banii primiți, ni se spune că am primit mai mult decât știm că am primit. Suntem vecinic nedreptățiți și nu avem cui ne plânga. Toți sunt cu ei și nimene cu noi. Nu mai putem suferi...”¹¹⁵

Se vede limpede că e vorba de sistemul nedrept al învoielilor agricole, unii politicieni care a provocat ura și mânia țăranilor.

S-au găsit unii politicieni care au propus o schimbare „legală” în regimul învoielilor agricole. Ei recomandau delegați din partea puterii de stat la măsurătoarea pământului și la calculul socotelilor; propuneau ca cei care vor „greși” cu intenție, să fie considerați și pedepsiți ca „falsificatori în acte publice”. Statul și domeniile coroanei să ușureze învoielile pentru a influența pe ceilalți proprietari latifundiași. Ba un autor cere chiar „dreptul la grevă” al țăranilor, dar în același timp și dreptul mosierului de a aduce lucrători din străinătate¹¹⁶. Acest mod de a pune problema după răscoalele din 1907 vădește că situația țărănimii era cunoscută, dar ea era tratată de către ideologii clasei dominante, de pe pozițiile exploatatorilor.

Faptul că după răscoale pretul pământului de arătură și a izlazului arendat țăranilor de către moșieri și arendași, precum — și plata muncilor agricole, s-au schimbat în favoarea țăranilor¹¹⁷, este o dovadă că — în afară de multe alte cauze —, învoielile agricole erau cauza fundamentală a mizeriei, a urii și deci a răscoalelor țărănești din 1907.

NOTE

1 Cele 39 articole ale acestei legiuri publicate în lucrarea Const. Tănăsescu și Ștefan Grigorescu, **Tocmelile agricole sub diferite legiuri înainte și după Regulamentul Organic**, București, 1906, pp. 126—138.

2 R. Rosetti, **Pentru ce s-au răsculat țărani**? București 1907, p. 442.

3 Această situație gravă a țăranilor din România o recunoaște R. Rosetti **op. cit.**, p. 447, care trage concluziile de mai sus asupra situației speciale și juridice a țăranilor români în urma apariției legii învoielilor agricole.

4 R. Rosetti, **op. cit.**, p. 448.

5 D. C. Sturdza-Scheianu, **Acte și legiuri**, vol. I p. 704; cf. R. Rosetti, **op. cit.**, p. 449.

6 La cap. III „Despre jurisdicțiune și exercițiune”, ed. Const. Tănăsescu și St. Grigorescu, **op. cit.**, p. 153.

7 Sturdza-Scheianu, **Acte și legiuri**, seria II, vol. I, p. 21.

8 **Ibidem**, p. 13.

9 Const. Tănăsescu și St. Grigorescu, **op. cit.**, p. 161.

10 După G. D. Creangă, **Proprietatea rurală în România**, București 1907.

11 G. C. Dragu, **Cestiunea țărănească în România și noile legi agrare**, București, 1908, p. 43.

12 R. Rosetti, **op. cit.**, p. 511.

13 Cf. și R. Rosetti, **op. cit.**, pp. 511—525.

14 Vezi importante date pe care ni le pune la dispoziție lucrarea fostului procuror general la Iași în 1907, N. V. Leonescu, **Anul 1907. Răscoala țăranilor**, Iași 1924, pp. 5—7.

15. Pentru Moldova, cf. N. V. Leonescu, **Anul 1907. Răscoala țăranilor**. Iași 1924. Idem. **Tablouri despre Invoielile agricole și muncile agricole din județele Bacău, Botosani, Dorohoi, Fălciu, Iași, Neamț, Roman, Suceava și Vaslui, pe anul 1906—1907**. București, 1908. Din datele furnizate de autor, care atunci era procuror general la Iași, rezultă că pentru văratul vitelor se plătea:

— văratul a 2 boi, 48—50 lei. Dar boii mergeau mai puțin la pășune fiind întrebuințați la arat, cărat etc. Pășteau cam 2 luni.

— văratul pentru o vacă, 20 lei. Nu era primită dacă țăranul nu-și dădea și boii. Un arendaș lua pentru văratul a 2 boi, 120 prăini arătură și 480 prăini grăpat, iar pentru o vacă 60 prăini arătură și 240 prăini grăpat. Raportul procurorului Vaslui arată că un mosier a cerut pentru iernatul și văratul unei vaci cu mânzat 110 lei, adică mai mult decât valoarea amândurora (rap. 4701 din 2 iulie 1907, N. V. Leonescu, **Anul 1907...**, pp. 9—11).

— văratul unui gonitor, 15—20 lei; a unui mânzat 10 lei; a unui cal, 20 lei — 25 lei; pentru fiecare vită mare și câte un pui de găină.

— văratul unui trefic 20 lei; a unui străjnic 15 lei; a unui vițel o zi de lucru sau 4 lei; a unui porc, o zi de lucru sau 3 lei.

— văratul unei oi mulgătoare, 2,50—3 lei. Plata se face în brânză sau bani (un kg de brânză fiind socotit 0,50 lei), sau muncă.

— văratul unei oi sterpe 3 lei; a unei capre 2 lei; a unui berbec 3 lei (în bani sau muncă).

Pentru pământul primit în arendă, pentru văratul vitelor, pentru pescuit, în afară de sumele arătate, moșierul mai pretinde și alte adăogiri (în muncă sau produse).

16 N. V. Leonescu, **Tablouri despre invoielile agricole și muncile agricole**. Vezi de ex. pp. 5, 15.

17 Scăderile la falce sunt diferite. N. V. Leonescu: **Tablouri despre invoielile agricole...** Astfel în unele comune se scad 6 lei pentru o falce (p. 5), 8 lei (n. 55), 8—12 (pp. 9, 29, 39), 6—10 (p. 25), 10 lei (pp. 9, 19, 25), 11 lei (p. 5), 12 lei (n. 65), 4, 5, 8, 12, 16 lei (pp. 65, 71, 77), 12 lei (n. 39), 27 lei (p. 25), 28 lei (pp. 33, 39), 30 lei (p. 5). — Atunci când scade 28 lei din pretul muncii, înseamnă că țăranul rămâne plătit pentru prășitul I și II cu 4 lei falcea (adică cca 40 zile de lucru). Uneori țăranul este obligat să facă în schimb zile de lucru cu palmele (2, 3 sau mai multe zile, p. 45).

Trebuie menționat că în județele Vaslui, Roman și Iași se făceau cele mai reduse scăderi în caz că țăranul nu reușea să ridice porumbul la coșer. La Vaslui

se reducea între 4—6 lei ; la Romah între 4, 8, 12 lei (pp. 71, 77) ; la Iași reducerile se găsesc între 4, 5, 8, 12 și 16 lei (p. 69).

18 N. V. Leonescu, **Tablouri despre învoieli e agricole.**, p. 5.

19 **Ibidem.** Uneori se pune în cont fără nici o mențiune 24 lei de falce, sau 8 lei de falce (p. 55). Totul se face în mod arbitrar după cum socotește moșierul sau arendașul.

20 **Ibidem.** pp. 29, 45, 49, 55.

21 **Ibidem.** pp. 3, 13, 37, 43.

22 **Ibidem.** pui, ouă, bani pp. 5, 29, 33, 29, 49, 65, 77, etc.

23 **Ibidem.** pui, ouă, fuioare, bani, pp. 3, 10, 23, 27, 47, 63, 69, etc. etc.

24 **Ibidem.** găini, pui, p. 15.

25 R. Rosetti, **op cit.**, p. 525.

26 N. Filipescu, **Cestiunea țărănească**, București 1907, pp. 16, 17.

27 **Idem.** p. 20.

28 Em. N. Lahovary, **Liberalii și chestia agrară**, București 1907, pp. 43, 68.

29 **Ibidem.** pp. 17—18.

30 Marcel Mielvacque, **La crise de la terre en Roumanie** în **La revue hebdomadaire**, 26 oct. 1907, partea IV, p. 501.

31 **Idem.** p. 503 și N. V. Leonescu, **Anul 1907**, pp. 13, 14.

32 C. Garoflid, **op. cit.**, p. 19.

33 D. Hurezeanu, **Situația social-economică a țăranimii înainte de 1907**, în **Studii**, 4 an. VIII, iulie, august 1955, pp. 50, 51, etc.

34 Exemple date de N. V. Leonescu, **Anul 1907...**, pp. 15, 16.

35 Ed. Kogălniceanu, 1872, vol. I, p. 220.

36 N. V. Leonescu, **Anul 1907. Răscoala țăranilor**, p. 44, citează din ziarul **Voința națională** din 16 martie 1907 și 3 februarie 1908.

37 Marcel Mielvacque, **op. cit.**, p. 507.

38 N. Cosăceanu, **Date și observații asupra chestii rurale**, București 1907, pp. 26, 28, 29.

39 C. A. Ionescu, **Câteva cuvinte relativ la răscoalele țărănești din primăvara anului 1907**, Botoșani, 1908, pp. 7, 11, 17.

40 Procop Dumitrescu, **Chestia arendării moșiilor statului...**, Călărași 1907, p. 11.

41 Dr. G. Stejăreanu, **Biruința mizeriei...**, Giurgiu 1907, pp. 9, 11, 12.

42 I. S. Ordeanu, **Răscoalele țăranilor și muncile agricole**, București 1907, pp. 8, 17.

43 C. Scutărescu-Buhuși, **În chestia țărănească**, P. Neamț 1907, p. 59.

44 St. Meitan, **Casa rurală și nevoile țăranului**, Bucureșt 1907, p. 15.

45 I. A. Parfenie, **Rolul preotului sătesc pentru îmbunătățirea stării materiale, sanitare și morale a sătenilor**, Iași 1907, p. 5.

46 I. Rădoi, **Chestiunea agrară în România**, București 1895, pp. 7, 10.

47 L. L. Ghvka-Dumbrăveni, **Câteva cuvinte în chestiunea țărănească**, București, 1907, pp. 4, 12.

48 P. G. Stejăreanu, **op. cit.**, p. 3 ; I. S. Ordeanu, **op. cit.**, p. 12.

49 M. G. Cantacuzino, **Noțiunea de ordine**, București, 1907, pp. 9, 10.

50 **Ibidem.** pp. 28, 29.

51 Em. N. Lahovary, **op. cit.**, p. 15.

52 C. Garoflid, **Noul proiect de lege pentru învoielile agricole**, **Studiu critic**, București 1907, p. 22.

53 cf. discuții asupra acestei chestiuni Ilie Grămadă, **Falsificarea cauzelor răscoalelor țăranilor din 1906 din Moldova în literatura burghezo-moșierească a vremii**, în **Studii și referate**, vol. II, 1955.

54 **Contracte de învoieli agricole în vigoare pe anul 1906**, București, 1907, pp. 447—448.

55 **Ibidem.** p. 449.

56 **Ibidem.** p. 457. (contract agricol nr. 129, jud. Botoșani).

57 **Ibidem.** p. 461 (contract agricol nr. 131, jud. Botoșani).

58 **Ibidem.** p. 463 (contract agricol nr. 132, jud. Botoșani).

59 **Ibidem.** pp. 471—472. (contract agricol nr. 136, jud. Covurlui).

60 **Ibidem.** p. 474 (contract agricol nr. 137, jud. Covurlui).

61 **Ibidem.** p. 481, (contract agricol nr. 139, jud. Covurlui).

62 **Ibidem.** p. 513 (contract agricol nr. 153).

63 **Ibidem.** pp. 514—515 (contract agricol nr. 154)

64 **Ibidem.** pp. 519—520, pp. 521, 525 (contracte agricole nr. 155, 156, 158).

- 65 **Ibidem**, p. 523 (contract agricol nr. 157).
- 66 **Ibidem**, p. 531 (contract agricol nr. 161 jud. Neamț).
- 67 **Ibidem**, p. 536 (contract agricol nr. 164, jud. Neamț).
- 68 **Ibidem**, p. 569 (contract agricol nr. 181, jud. Suceava).
- 69 **Ibidem**, p. 571 (contract agricol nr. 182, jud. Suceava).
70. **Ibidem**, p. 597 (contract agricol nr. 197, jud. Vaslui).
- 71 **Deșteptarea satelor**, din 2 ianuarie 1905, Bibl. centrală Iași, 9, I.
- 72 **Ecoul Moldovei**, din 26 noiembrie 1907, Bibl. centrală Iași, 6/XVII.
- 73 C. Garof id., op. cit., p. 52.
- 74 Arh. St. Iași, fond Pref. Jud. Botoșani, dos 93/1907, vol. I fila 1.
- 75 **Ibidem**, fila 24.
- 76 **Ibidem**, fila 41.
- 77 **Ibidem**, fila 34.
- 78 **Ibidem**, fila 43.
- 79 **Ibidem**.
- 80 **Ibidem**, fila 42.
- 81 ArhStIași, fond Curtea Apel Iași, dos. 1356/1907, fila 5.
- 82 ArhStIași, fond Pref. jud. Botoșani dos. 93/1907, vol. I fila 33.
- 83 ArhStIași, fond Parchet Trib. Iași dos. 80/1907, raport nr. 1027 din 20 martie 1907.
- 84 **Ibidem**, raport nr. 1017 din 25 martie 1907.
- 85 **Ibidem**, raport nr. 1061 din 29 martie 1907.
- 86 **Ibidem**, raport 2729 din 2 april 1907.
- 87 **Ibidem**, raport nr. 2320 din 20 mai 1907.
- 88 **Ibidem**, raport nr. 3965/1907.
- 89 **Ibidem**.
- 90 ArhStIași, fond. Trib. jud. Neamț dos. 53/1907 și 1084/1908 ; dos. 53/1907
- filele 17 și verso, 18, 27—29, 66, 243, 305, 310, 313, 454.
- 91 **Ibidem**, filele 20 și verso, 21 și verso.
- 92 **Ibidem** fila 635 și verso.
- 93 **Ibidem**, fila 642 verso.
- 94 **Ibidem**, fila 649. Iată cum arată conținutul foi de hârtie pe care a scris-o judecătorul de instrucție „pe ușorul ușii” primăriei din Costișa :
„Condițiunile locuitorilor din Costișa :
1) Se ne dea moșia Mănioaia și Zberesti cu prețul plătit de arendași proprietarului. Aceste două trupuri de moșie cu suhaturi, fânaț, imaș și locuri de arat.
2) Pe moșie să nu aibă slujbași evrei.
3) **Dijmă să nu se mai facă.**
3 bis) Ni se va plăti fiecare zi la lucrat cu boi câte 4 lei, iar ziua cu palmele fie la clădit și ori la ce muncă, ni se va plăti câte 2 lei.
4) Prașila I, II, culesul, disfăcutul, rădicatul la coșere cu carele noastre și strânsul strujenilor ni se va plăti câte 80 bani de fiecare prăjină.
5) Secerea, secerat la orice sămi de pâine albă și lăsată în clăi, ni se va plăti câte 40 bani fiecare prăjină.
6) Arătura. Ni se va plăti câte 30 lei fiecare sută de prăjini, arat odată și grăpat odată.
7) Pentru vitele ce le vom da la suhat, la d-nii posesori, vom plăti câte 8 lei de fiecare vită mare, câte 16 lei o pereche de boi și pentru o vită de un an 5 lei și de 2 ani 7 lei. Ne va da pășune îndeajuns.
8) Pentru pășunatul oilor vom plăti falcea câte 20 lei (fila 2).
- 95 **Ibidem**, doc. 68/1907, filele 9, 63 (Dosarul depunerilor de martori în afacerea răscoalelor din com. Păstrăveni și Urecheni).
- 96 ArhStIași, Fond. Trib. jud. Neamț (Cabinet. jud. instr.), dos. 64 B/1907 (Depunerea de martori în afacerea privitoare răscoalei din com. Budești-Ghicăi), filele 27, 28, 29, 30, declarații identice. Scrisoarea la fila 23.
- 97 **Ibidem**, dos. 68 B/1907 (dos. răscoalelor din com. Păstrăveni și Uricheni) filele 3, 4, 5 (procesul-verbal are 15 pagini).
- 98 **Ibidem**, filele 10, 11. Scrisoarea e originală. Pe verso scrie : „Recunosc că această scrisoare este scrisă de mine”. ss. Stîngu Grigore.
- 99 **Ibidem**, fila 105. Sergentul Stîngu recunoaște : „Scrisoarea aceasta ce mi-o arătați este scrisă de mine de la Buhuși, pe când eram concentrat acolo cu arma-ta pentru ordine și rugat fiind a scrie aceasta din partea unor soldați...” ss. serg. Stîngu. El era din Păstrăveni, avea 22 ani și era orfan.

- 100 **Ibidem**, filele 45 verso, 46, 48, 50, 58.
 101 **Ibidem**, fila 60 (Ion Popovici din Țibucani de Sus, Neamț).
 102. **Ibidem**, fila 297.
 103 ArhStIași, fond Pref. jud. Botoșani, dos. 93/1907, vol. II, fila 1.
 104 ArhStIași, fond Parchet Trib. Iași, dos. 53/1907 și 1084/1908, fila 29.
 105. **Ibidem**, fila 32 verso.
 106 **Ibidem**, dos. 14/63/1907, filele 16, 30.
 107 **Ibidem**, dos. 64/1907, filele 5, 7, 8, 25, 153, 167.
 108 **Ibidem**, dos. 57/1907, fila 5 verso.
 109 **Ibidem**, dos. 75/1907, nr. 2082 din 19 martie 1907.
 110 **Ibidem**, dos. 67/1907, rechizit. Curții de Apel Galați nr. 4383/1907.
 111 Aceleași formulări în ceea ce privește problema învoielilor agricole în M. Roller, **Răscoala țăranilor din 1907**, vol. I pp. 6, 8, 11, 27, 36, 41, 42, 45, 47, 50, 55, 68, 81, 98, 104, 105, 117, 119, 139, 147, 180, 201, 213, 222, 235, 241, 242, 246, 265, 269, 277, 319, 335—337 ; vol. II pp. 29, 30, 31, 178, 269 ș.a.
 112 **Ibidem**, vol. I, pp. 25, 185, 226, 304, 308, ș. a.
 113 D. Hurezeanu, **op. cit.**, p. 44.
 114 Mielvacque, **op. cit.**, p. 517.
 115 V. N. Leonescu, **Anul 1907, Răscoala țăranilor**, pp. 6—4.
 116 D. N. Comșa, **Câteva mijloace economice pentru îmbunătățirea soartei țăranului**, București, 1907, pp. 35, 37.
 117 Vezi de ex. ArhStIași, fond Parchet Trib. Neamț dos. 53/1907 și 1084/1908, tablourile te la filele 194, 496 ; dos. 64 A/1907, filele 84, 85 ; dos. 63/1907, fila 150 ; dos. 68 B/1907 filele 264, 265.

LES CONTRATS AGRICOLES, UNE DES CAUSES FONDAMENTALES DE JACQUERIE DE 1907 EN MOLDAVIE

Résumé

La loi de réforme agraire de 1864 a délivré le paysan corvéable du travail et de la dîme. La loi de 1864 supprimait les jours de corvée. Mais la liberté entière n'a pas pu être acquise par la paysannerie parce que les „conventions agricoles" de 1866, avec les adjonctions et les modifications ultérieures, ont de nouveau lié le paysan l'angrenant dans des conditions de travail presque féodales.

En 1907 il existe encore un immense nombre de paysans qui ont des propriétés petites, ceux qui ont des lots au-dessous de 2 ha, environ 90.000 paysans réservistes non enregistrés dans les rôles, environ 700.000 paysans qui n'ont pas de terre ou en ont très peu, ne suffisant pas à les faire vivre eux et leurs familles.

Il y avait aussi les brutalités, les menaces, les tortures, les mauvais traitements de la part des propriétaires et des fermiers, le comportement des maires, des notaires, des percepteurs, l'absence de justice, de liberté, de droits. C'est sur tout cela que venait la loi des contrats agricoles avec son caractère d'asservissement et son application uniquement en faveur du propriétaire et du fermier. (La transgression et l'irrespect des contrats par les propriétaires et les fermiers ; les paysans sont volés au mesurage des terres et aux comptes qui s'ensuivent en vertu du contrat : on prévoit par écrit ou par une convention verbale l'obligation de donner des produits supplémentaires (présents), etc. etc.

Par les rudes formes d'exploitation qu'ils contenaient, les contrats agricoles ont constitué une des raisons immédiates des révoltes de 1907. D'ailleurs, dès 1888 les contrats agricoles ont constitué l'objet des attaques véhémentes de la paysannerie soulevée. Lorsque la révolte a éclaté, les paysans ont détruit les registres des travaux agricoles et ont demandé des contrats nouveaux. La cause fondamentale de la janerie de 1907 a été l'état économiques des payan. Ils se sont soulevés contre les propriétaires et les fermiers, leurs exploiters et oppresseurs directs.

Les rapports des tribunaux mettent en évidence le fait que les paysans se sont soulevés pour la terre, mais aussi parce que les conditions d'affermage étaient très dures. On entendait partout crier que „les conditions des engagements agricoles ne sont pas bonnes“. Dans toutes les archives où on a gardé des documents sur les révoltes paysannes, ceux-ci mettent en relief l'injustice des contrats agricoles: la surcharge des dettes et des travaux, les prix de bail élevés, le vol au mesurage des terres et aux comptes. C'est pourquoi les paysans révoltés déchirent en font brûler les contrats agricoles, les registres et tous les actes qui leur tombent sous la main. La jacquerie de 1907 est un des assauts de la paysannerie de Roumanie pour la conquête de ses droits.